

Role otce v životě dítěte

Bc. Dagmar Popovská, DiS.

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Dagmar POPOVSKÁ, DiS.**
Osobní číslo: **H118655**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Role otce v životě dítěte**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS, 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na rodinu a její vývoj;
- na roli otce v rodině v minulosti a dnes;
- na pozitivní či negativní vliv, který otec může na své děti mít.

Součástí práce bude drobný sociologický výzkum zaměřený na zjištění, v jaké míře se dnešní otcové podílí na výchově svých dětí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Augustyn, J. Být otcem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.

Bakalář, E. Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít. Praha: Vyšehrad, 2002.

Biddulph, S. Mužství, jak zvládat všechny mužské role. Praha: Portál, 2007.

Matějček, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1989.

Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 2003.

Yablonsky, L. Otcové a synové. Praha: Portál, 1995.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.**
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlbacher, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloš Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

..... DARIAN POROUSKA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 13. 3. 2013

..... Poporsh!

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na otce a jejich roli v životě dětí. Je rozdělena na část praktickou a teoretickou. V části teoretické se zabývám rodinou, jejími funkcemi a historickým vývojem rodiny. Dále hovořím o otcích v úplné a neúplné rodině, o specifických vztahu otců se syny a dcerami. Praktická část je zaměřena na to, jak otcové různého věku pohlíží na otcovství.

Klíčová slova

Rodina, otec, otcovství, dcera, syn.

ABSTRACT

This thesis is focused on fathers and their role in the lives of children. It is divided into practical and theoretical part. In the theoretical part I deal with family, its historical development and functions of the family. Further talking about fathers in complete and incomplete family, the specifics of the relationship of fathers and sons and daughters. The practical part is focused on how fathers' ages looks at fatherhood.

Keywords

Family, father, fatherhood, daughter, son.

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr., za její přístup ke studentům jako k rovnocenným partnerům, obrovskou pomoc, nejen metodickou, a za její neutuchající podporu, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce. Nesmírně si jí vážím jako pedagoga i jako člověka.

Také bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 RODINA.....	11
1.1 FUNKCE RODINY.....	11
1.2 VÝVOJ RODINY V HISTORICKÉM KONTEXTU	13
1.3 DÍLČÍ ZÁVĚR	17
2 RODIČOVSTVÍ	19
2.1 MATEŘSTVÍ.....	21
2.2 OTCOVSTVÍ	23
2.3 DÍLČÍ ZÁVĚR	27
3 OTEC V ÚPLNÉ A NEÚPLNÉ RODINĚ	29
3.1 DÍLČÍ ZÁVĚR	38
4 VZTAH OTCE A SYNA.....	40
4.1 DÍLČÍ ZÁVĚR	46
5 VZTAH OTCE A DCERY	47
5.1 DÍLČÍ ZÁVĚR	51
II PRAKTICKÁ ČÁST	52
6 ÚVOD DO VÝZKUMU, CHARAKTERISTIKA A JEHO CÍLE.....	53
7 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	56
8 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	69
9 ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	77

ÚVOD

K mému výběru tohoto tématu diplomové práce přispělo více faktorů. Jedním z nich je to, že jsem v současnosti nezadaná a biologický čas pro možnost mít děti běží příliš rychle. Jak se říká, tikají mi biologické hodiny. Kolegyně v zaměstnání a někteří přátelé mě vybízí k tomu, abych měla dítě sama, bez partnera. To mě přivedlo k zamyšlení se nad tím, k čemu vlastně dítě otce potřebuje? Jakou roli zastává v jeho životě? Je muž jako otec v rodině vlastně vůbec důležitý?

Dalším faktorem, který mne ovlivnil, je to, že jsem od roku 2012 začala pracovat na odboru sociálních věcí, oddělení sociálně právní ochrany dětí. Denně slýchávám stížnosti matek na to, že neměly s mužem, který se stal otcem jejich dětí, děti vůbec mít, že pro ně stejně nic neznamena. I přesto, že profesionálně vím, že otec pro každého z nás znamená mnoho, ať si to uvědomujeme, nebo ne, myslím si, že bude dobré tyto poznatky shrnout v jedné práci.

Dalším podnětem ke psaní tohoto tématu byla moje kamarádka Pavla. Pavla má rok a půl starou holčičku Verunku. Je vdaná a svému muži nenechá dceru ani pohlídat. Tvrdí, že nestojí za nic. Podle ní je otec pro jejich dceru zcela nedůležitý. Je tomu skutečně tak? Znamená pro dítě v jeho vývoji skutečně otec tak málo?

Otcovství je stále aktuálním tématem. Před nedávnem například proběhl v televizi časověný dokument o nastávajících maminkách Čtyři v tom. Tento dokument nám názorně přiblížil i různé typy otců a jejich přístup k otcovství.

V diplomové práci se budu zabývat rodinou, otcovstvím, jeho vznikem, rolí otce v úplné a neúplné rodině, vztahy mezi otcem a dcerou a otcem a synem.

Hlavním cílem diplomové práce bude nahlédnout na otcovství v širších souvislostech a odpovědět na otázku: Je otec potřebný pro výchovu a vývoj dětí?

Dílčí cíle:

Jaké jsou názory otců na jejich vliv na vývoj dětí?

Liší se názory otců na otcovství podle jejich věku?

Jak si otcové vysvětlují pojem aktivní otcovství?

Myslí si otcové, že se v poslední době zvyšuje angažovanost otců při výchově dětí?

Myslí si otcové, že jsou potřební pro výchovu dětí?

V praktické části se za pomoci metody kvalitativního výzkumu rozhovoru pokusím zjistit různý pohled na otcovství u otců ve věku 30–70 let. Mým cílem bude přiblížit názory otců na otcovství v souvislosti s jejich věkem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je různými způsoby definována v mnoha oblastech, jinak ji bude definovat psychologie, jinak demografie či sociologie. Rodina se stejně jako společnost vyvíjela v průběhu existence lidstva.

Ve Velkém sociologickém slovníku je rodina vymezena jako „původní a nejdůležitější společenská skupina“ (SÚ, AV ČR, 1996, s. 940), ale jak uvádí Možný, jednotná sociologická teorie rodiny neexistuje stejně tak, jako jednotná rodina. (Možný, 2002)

Jozef Výrost v knize Aplikovaná sociální psychologie pojem rodina vysvětluje následovně: „Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně.“ (Komárková, Slaměník, Výrost, r. 2001, s. 304)

Matějček o rodině říká: „Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi, v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není zapotřebí rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat na život.“ (Matějček, 1994, s. 15)

1.1 Funkce rodiny

Život dnešní rodiny je stále náročnější, jsou na ni kladeny stále větší nároky. V době sociální nejistoty je rodina mnohdy jedinou záchrannou sítí pro jedince v nesnázích. Podle B. Krause (2008) zvýšené nároky a požadavky na rodinu způsobují to, že rodina plní své funkce nedostatečně. Tyto funkce jsou biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, ochranná, socializačně-výchovná, relaxační a emocionální.

a) Funkce **biologicko-reprodukční** je stejně významná jako v minulosti. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost, aby se rodil adekvátní počet dětí k tomuto rozvoji nutný. Bohužel se ve vyspělých společnostech setkáváme s trendem spíše opačným. Počet narozených dětí klesá, rodiny mají často jedináčky. Někteří lidé považují dítě za velkou zátěž a překážku v profesním růstu. Pro jiné je to zase velká finanční zátěž. (Kraus, 2008)

b) **Sociálně-ekonomická** funkce rodiny má řadu aspektů. Rodina hraje důležitou roli v rozvoji ekonomiky společnosti. Rodina je významným spotřebitelem a současně také výrobním prostředkem (zaměstnaní členové rodin). Nedostatečné plnění této funkce rodin se odvíjí od zvýšených nákladů na provoz rodiny a také od poměrně vysoké nezaměstnanosti. (Kraus, 2008)

c) Funkce **ochranná** spočívá v zajištění životních potřeb všech rodinných příslušníků. O tuto funkci se rodina dělí částečně se státem. Stát zajišťuje důchodové a nemocenské pojištění, očkování atd. Rodina se ale v posledních letech musí stále více zapojovat do péče o svoje členy. Už jen to, že jsou lidé stále dříve propouštěni do domácího ošetřování a hovoří se o tzv. jednodenní chirurgii, jasně vede rodiny k tomu, aby o své členy více pečovali. (Kraus, 2008)

d) Funkce **socializačně-výchovná** je pro dítě velmi důležitá. Rodina je místo, kde probíhá primární socializace, rodina připravuje dítě na běžný život. V dnešní společnosti se již více objevuje více generační bydlení. Proto dochází ke vzájemnému ovlivňování nejen mladších členů staršími, ale i naopak. (Kraus, 2008)

e) **Relaxace** a trávení volného času společně je důležitou součástí funkce rodiny. (Kraus, 2008)

f) Funkcí, kterou nelze v žádném případě opomenout, je **funkce emocionální**. Tato funkce je nenahraditelná, žádná jiná instituce nedokáže jedinci poskytnout pocit bezpečí, jistoty. I když je nutné říci, že i tuto funkci plní některé rodiny nedostatečně, a tudíž se zvyšuje

počet dětí deprivovaných. Příčinu lze vidět např. ve velké rozvodovosti a zaneprázdněnosti. (Kraus, 2008)

1.2 Vývoj rodiny v historickém kontextu

O rodině v pravěku či spíše o formách soužití lidí v této době se dozvídáme pouze z vykopávek a archeologických nálezů. Právě z tohoto důvodu je možné se pouze domnívat, jak společnost v dané době žila. Důležitým aspektem této doby je významná role žen, tedy matriarchátu. Archeologické nálezy sošek – Venuší a nálezy tzv. „dlouhých domů“ vypovídají o tom, že spolu žily rodiny spřízněné po mateřské linii. Vzhledem k tomu, že se v té době lidé živili sbíráním plodů a lovem a také se často stěhovali, byly rodiny malé. Neměly mnoho členů, matka měla většinou pouze jedno dítě, nebyla by schopna se o větší počet dětí postarat. Muži chodili vepředu, bránili ženy a děti, které šly za nimi. Ženy také musely nést s sebou veškerý majetek rodiny. Po změně klimatu dochází k tomu, že se rodiny mohou zdržovat delší dobu na jednom místě, nejsou nuceny se stěhovat. Postupně se rozvíjí chovatelství, pěstování rostlin, společnost se rozvíjí a do popředí se dostává muž. (Matoušek, 1993)

Ve starověkém Řecku měly ženy ve starším období větší volnost, i když rodina byla patriarchální. Ženy chodily mimo dům bez doprovodu. V době klasické bylo postavení ženy v rodině podřízené, ženy se zdržovaly jen v určené části domu a s mužem moc nekomunikovaly. Měly pečovat o domácnost a o dům. To, co bylo za zdmi domu, je nemělo zajímat. Muž byl stále pryč, doma se zdržoval minimálně. Zajímavé bylo, že dítě bylo považováno za plnoprávnou bytost až od doby, kdy dostalo jméno. Muži měli větší práva než ženy. (Matoušek, 1993)

Ve starověkém Římě v první právní normě definovali Římané rodinu jako základní jednotku společnosti. Rodina byla velmi ceněna. Postupem času s prohlubující se krizí římského státu se zvyšuje postavení žen. Ženy mohly pracovat i spravovat svůj majetek. V době císařství vznikají zákony, které mají zamezit „volným mravům“ – zvýhodnění rodin s více dětmi, povinnost uzavřít sňatek atd. Ani tato opatření nepomáhala. Dalo by se říct, že ženy byly v té době velmi emancipované a muži to těžce nesli. Udělovali ženám pokuty, mohli je dokonce i vyhostit. (Matoušek, 1993)

Ve středověku Slované, kteří přišli na naše území, žili v malých vesnicích a v hradištkách, lidé se živili zemědělstvím. Rodina byla patriarchální. V době předkřesťanské byla u bohatých mužů obvyklá polygamie. Křesťanství se s mnohoženstvím snažilo bojovat. Dle křesťanství se má rodina orientovat na Krista. Má v ní být sounáležitost, úcta, je smyslem života a prostředkem, jak dospět ke Kristu. V křesťanské rodině je nepřípustná antikoncepce, protože rodina je stvořena pro plození dětí, sex pro požitok je hříchem. V pozdějších dobách středověku se lidé živili zemědělstvím, pěstovali dobytek nebo se zabývali řemeslnou prací. Život byl velmi závislý na počasí (nedostatek potravin) a na epidemiích chorob, které velmi redukovaly obyvatelstvo. Sňatky byly v této době záležitostí ekonomickou, nikoli citovou. Poddaní museli žádat o souhlas se sňatkem vrchnost. V rodinách je zcela běžné soužití více generací, a to především u venkovských rodin. Ke konci středověku vznikají nalezinice pro odležené děti. Nechtěné děti byly v této době zcela běžně odkládány, a to především z důvodu chudoby. Děti také velmi brzy pracovaly a odcházely do učení, a to zpravidla již v osmi letech. Muži měli v rodině stále vedoucí postavení, ženy jim byly podřízeny a byl zde kladen důraz na oddělenost rolí. (Matoušek, 1993)

V době buržoazní revoluce, která s sebou přinesla společenské změny a také boj za občanská práva, vzniká rovněž boj za práva ženská. Dá se však říci, že z historického hlediska vzniká tento boj již daleko dříve. Už v době renesance byla pro ženy dostupná některá povolání, což se dá považovat za počátky prosazování žen ve společnosti. Feministické hnutí začíná vznikat v dobách revoluce v Anglii a Francii. Žádají stejná práva pro ženy i muže, žádají také svobodnou volbu partnera. Dochází k rozpadu patriarchální rodiny. Snaha o práva žen ve společnosti vzrůstá, není ale vždy úspěšná. Rodiny se přesouvají do měst za prací. Muži nacházejí pracovní uplatnění v průmyslové výrobě. Ženy začínají pracovat v průmyslu až na přelomu devatenáctého a dvacátého století. I v tehdejší době měla žena na trhu práce horší postavení než muž. Ženy stále vykonávají domácí práce, jsou velmi vytíženy a přitom nemají žádné výhody. Muž přestává být hlavním živitelem rodiny. Klesá jeho prestiž, napětí v rodině vzrůstá. Sňatky jsou již pouze citovou záležitostí. (Matoušek, 1993)

Jak uvádí Výrost v kapitole Historická podmíněnost rodiny, je období mezi válkami charakteristické nacházením nových vztahů, hodnot. V období po druhé světové válce, kdy došlo k obrovskému přesunu lidí, obrovské ztrátě životů a posléze k poválečné euforii, je rodina propojena velmi úzce s celospolečenskou situací. Zejména v padesátých letech se razila teorie, že rodina je buržoazní přežitek a časem zcela zanikne. Stát přebíral za rodinu zodpovědnost za výchovu dětí a za jejich trávení volného času. Postupem času se rodina opět dostává do popředí a je považována za základ státu. V kontrastu s tím je ale rozvíjející se emancipace. Devadesát procent žen bylo zaměstnaných. (Komárková, Slaměník, Výrost, 2001)

V průběhu dvacátého století se mění rozdělení moci nad výchovou dětí. Došlo k transformaci vztahů v rodině a podle Dudové již rodina neslouží hlavně k reprodukci společnosti a k předání morálních hodnot, ale je to zejména místo pro odhalování a potvrzování sama sebe. Cílem výchovy už není předávání morálních zásad, ale objevování a rozvíjení talentu a osobnosti dětí. Na rodinu jsou kladeny nové požadavky. Zároveň ale stále více dětí žije v důsledku vysoké rozvodovosti bez jednoho z rodičů, většinou bez otce. Otcovství se tudíž stává problematickým. (Dudová, 2008)

Kraus uvádí několik charakteristik současné rodiny.

1. Mezi první z nich patří to, že **uvnitř rodiny došlo k demokratizaci**, která způsobila, že muž ztratil dřívější výsadní postavení. Žena má větší práva, ale i povinnosti než dříve. Mezi rodiči a dětmi jsou spíše partnerské vztahy. Autorita otce poklesla, ale neznamená to, že otec není významný. Pro děti je stále přítomnost rodičů nenahraditelná a mají pro ně velký význam. (Kraus, 2008)

2. Rodina se také často ráda svým způsobem **izoluje**, je to důsledek toho, že rodiny jsou generačně odděleny, že poklesly významně sousedské vztahy a lidé se do rodiny utíkají před světem plným techniky a spěchu. (Kraus, 2008)

3. Rodina **je stále menší**. Zvyšuje se počet žen, které žijí samy, a také počet párů, které mají pouze jedno dítě. Malým počtem členů rodiny a vlivem izolovanosti je rodina méně stabilní. Při potížích uvnitř rodiny, která není ukotvená širšími vazbami na větší okruh lidí, může vést každá změna či problém k velkým potížím, uvádí to rodinu do rychlé nestability. (Kraus, 2008)

4. Rodina je také **dezintegrovaná**. Znamená to, že v rodině je stále méně společných chvil, které spolu její členové tráví. Velmi často se členové rodiny pouze potkávají a píší si vzkazy. Také se objevuje stále více rodin, ve kterých mají partneři svůj „druhý život“ spojený s vlastními koníčky a zálibami. (Kraus, 2008)

5. V dnešní rodině je také patrné velké **zanepřázdňení, vysoké pracovní tempo rodičů**. Proto také dochází k dezintegraci. Vysoké pracovní tempo a to, že nejsou rodiče příliš často se svými dětmi, se snaží rodiče vykoupit materiální stránkou a poskytují svým dětem nadměrné materiální zajištění. Toto se posléze promítne do hodnotové orientace dětí a do jejich charakterových vlastností. Může to být také podkladem k jejich deviantnímu chování. (Kraus, 2008)

6. Jako důsledek emancipace se jeví také dnešní **dvoukariérový** model dnešní rodiny. Bohužel to vede leckdy i k rozpadu rodiny. (Kraus, 2008)

7. Rozpad rodiny je u nás bohužel velmi častý jev. Jsme zemí, která dosahuje **vysokého počtu rozvodů**. Rozvádí se téměř každý druhý pár. Největší dopad má rozpad rodiny především na děti. (Kraus, 2008)

8. Nelze opomenout ani sílící rozlišování rodin podle **socioekonomické úrovně**. Mnoho domácností se pohybuje ve skupině s nízkými příjmy. Často řeší svoji situaci rychlými půjčkami a to vede leckdy až k sociálnímu vyloučení (exkluzi). Toto se velmi negativně projevuje u dětí při jejich socializačním procesu. Děti z těchto rodin se stávají často terčem šikany. (Kraus, 2008)

I přes výše uvedená fakta o klesající soudržnosti rodiny, o vysokém počtu rozvodů atd., zůstává rodina pro člověka stále nejvýznamnějším opěrným bodem a institucí socializace člověka. (Šimková, Kubíčková, 2006)

1.3 Dílčí závěr

Rodinu definují různé oblasti vědy různými způsoby. Faktem zůstává, že rodina je z hlediska vývoje člověka nenahraditelnou a nezastupitelnou společenskou složkou.

Právě z tohoto důvodu jsou velmi důležité její funkce. Mezi funkce rodiny patří podle Krause funkce biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, ochranná, socializačně-výchovná, relaxační a emocionální. (Kraus, 2008) Vzhledem k tomu, že velmi vzrostly nároky na rodinu a rodina je pod stálým tlakem, dochází k tomu, že plní své funkce nedostatečně.

V průběhu vývoje lidstva prošla rodina mnoha etapami vývoje, kdy v ní docházelo k markantním změnám. Od společně žijících skupin, matriarchální rodinu, po patriarchální rodinu ve starověku a středověku, až po moderní rodinu a rodinu dnešní doby. Zásadní zlom v uspořádání rodiny nastal v době průmyslové revoluce, kdy se rodiny stěhovaly za prací do měst a otcové odcházeli pracovat do továren. Muž povolna přestává být hlavním živitelem. Rodina je pod stále větším tlakem. Ženy také začínají pracovat v továrnách, jsou velmi vytíženy, ale jejich postavení na trhu práce se nezlepšuje. Vzniká feministické hnutí. V období po druhé světové válce je rodina propojena velmi úzce s celospolečenskou situací. Především v padesátých letech 20. století bylo prosazováno, že rodina je buržoazní přežitek a časem zanikne. Stát přebíral za rodinu zodpovědnost. Časem se rodina opět dostává do popředí a je považována za základ státu. (Matoušek, 1993)

V průběhu dvacátého století došlo k transformaci vztahů v rodině a podle Dudové již rodina neslouží především k reprodukci společnosti a k předání morálních hodnot, ale je to hlavně místo rozvíjení talentu a osobnosti dětí. (Dudová, 2008)

Kraus uvádí několik charakteristik současné rodiny. Rodina se demokratizuje, matka i otec mají větší práva, ale i povinnosti. Rodina se izoluje a je stále menší. Izoluje se generačně i susedsky. Stále častěji jsou rodiny tříčlenné, tedy partneři mají pouze jedno dítě. Rodina je dezintegrovaná, tzn. členové rodiny spolu tráví stále méně společných chvil. Příčinou bývá velká zaneprázdněnost vzhledem k pracovnímu vytížení. Velmi častým jevem je dvoukariérová rodina, kdy jsou oba rodiče na vysokých postech v zaměstnání. Bohužel jsme státem s velmi vysokou rozvodovostí. Také sílí rozlišování rodin podle socioekonomické úrovně, tento jev lze pozorovat bohužel již u dětí v mateřské školce a stále sílí. (Kraus, 2008)

2 RODIČOVSTVÍ

Děti bez rodičů jsou jako vůz bez oje.

Slovenské přísloví

Rodičovství je spojeno s výchovou dětí, která vede k tomu, že se z dítěte utváří nezávislá dospělá osobnost.

Józef Augustin uvádí, že na to, že budou partneři rodiči, by měli pomýšlet už před uzavřením sňatku. Sňatek se neuzavírá pouze proto, že se lidé milují, a chtějí tak uspokojit své základní potřeby, ale i kvůli dětem. Partneři by se měli sami sebe ptát, zdali bude ten druhý dobrým rodičem. (Augustyn, 2004)

Je pravdou, že ve své praxi se velmi často setkávám s matkami, které přichází s tím, že otec jejich dětí není tím otcem, jakého by pro děti chtěly. Většinou tvrdí, že se muž změnil, ale je možné i to, že nad svým partnerem nikdy neuvažovali jako nad otcem svých dětí. Stejně, jako je rozdílné se s někým přátelit, trávit s ním chvíle volna, nebo s přítelem pracovat, může být rozdílné i to, jaký je člověk partner a na druhé straně otec. V dnešní době, kdy je člověk velmi pracovně vytížený, je složité si partnera pro život najít. Bojí se být sami, tak téměř bez rozmyslu navazují vztahy a zakládají rodinu. Možná, že i to je jeden z důvodů, který zapříčiňuje, že se lidé často rozcházejí.

Stát se rodičem, mít děti je cílem většiny vztahů. Dnes nemůžeme uvádět v souvislosti s rodičovstvím pouze pojem manželství, protože velká část dětí se v současnosti rodí rodičům, kteří žijí v tzv. nesezdaném soužití. V minulém století přicházely děti na svět sice mnohdy neplánovaně, ale zato byly automaticky považovány za přirozené pokračování života člověka. Jak uvádí Masáková, většina dětí je v posledních letech plánovaná, a tudíž chtěná. Mění se ale výrazně motivace k tomu mít děti. V minulosti byly, jak jsem již uvedla, děti považovány automaticky jako pokračování života člověka. V současnosti se s přibývajícím potížením s otěhotněním párů stává dítě pro rodiče jakýmsi dalším zdoláním životní překážky a dosažením dalšího cíle v životě. Děti se posléze stávají potvrzením dokonalosti rodičů. Po dosažení kariéry v zaměstnání vrcholí jejich životní úspěch

založením rodiny. Děti těchto rodičů mají pak velmi obtížné postavení. Rodiče mají velmi často na děti přemrštěné nároky, děti musí být dokonalé a krásné. Rodiče uplatňují také nově přehnaně úzkostlivou výchovu a často vyhledávají odborníky, aby si potvrdili, zda je jejich výchova správná. Instinkt, který je pro rodiče přirozený, je jakoby ochromen strachem z neúspěchu při výchově dětí. (Masáková in Boková, 2011)

Matějček uvádí, že v dospělém věku si jedinec buduje svoji rodičovskou identitu. Hlavním principem v utváření osobnosti v tomto období je osvědčit svou ploditelskou schopnost, a to především ve smyslu biologicko-tvořivém, který je nám jaksi hlouběji instinktivně zakořeněn. (Matějček, 1992)

V rámci rodičovské péče, která trvá bezmála dvacet let i déle, rodiče chtějí dětem předat svoje tradice, postoje, zvyky, dovednosti. Dá se říci, že mimo to, že v dětech předáváme dál svoje geny, toužíme také předat do budoucna část svého já, svého vnitřního světa. (Bakalář, 2002)

Nesmíme opomenout fakt, že rodiče, tedy otec a matka zastávají v životě dítěte rozdílné role. Neznamená to ale, že jsou tyto role, jedna nebo druhá, méně důležité. (Šimková, Kubíčková, 2006)

Velmi důležitou úlohou při vývoji dítěte je pro uvědomění si vlastní svébytné osobnosti, vztah k matce, otci a vzájemný vztah mezi rodiči. Jde o tzv. proces triangulace. Matějček uvádí, že potom, co si dítě mezi druhým a třetím rokem začne uvědomovat svoji příslušnost k vlastní rodině, nastává okamžik, kdy si začíná uvědomovat vlastní identitu, vlastní já. V tomto okamžiku je velmi důležitý tento trojstranný vztah. (Matějček, 1994)

Zatímco matka poskytuje dětem oporu svou řečovou komunikací a projevovanou emocionalitou, otec dětem zprostředkovává svět aktivní konfrontací. Pro své děti je branou do světa. Ideální ovšem je, když se výchovné styly rodičů vzájemně doplňují. (Ballnik, 2012)

2.1 Mateřství

Mateřství je pro většinu žen naprosto přirozeným vyústěním života. Téměř každá žena si přeje naplnit svůj život láskou k dětem a naopak láskou dětí. Mateřství je rovněž naprosto přirozeným vývojem partnerského vztahu. Ze statistik vyplývá, že v současné době dochází k posunu mateřských povinností na pozdější dobu, věk rodiček se zvyšuje. Je tomu tak i u prvorodiček. Ženy mají děti později.

Velmi často moje kamarádky v těhotenství, nebo už při samotném plánování rodičovství hovořily o tom, že nejsou na mateřství připraveny a že si neumí představit, jak budou tuto novou úlohu zvládat. Každá ji zvládá skvěle. Každá z nich má svůj styl, svůj jedinečný přístup jak k výchově, tak k partnerovi, ale dle mého názoru jim to jde velmi dobře. Každá žena se mateřství nejprve možná trochu zalekne. Je to něco nového, nepoznaného, co známe jen z vyprávění, ale posléze si najde tu svoji cestu k realizaci svých představ o mateřství.

S mateřstvím je úzce spojena naše tradiční stereotypní představa o tom, co tento pojem vlastně znamená a co obnáší. Máme v sobě vštípeno, že malé děti mají nejbližší vztah pouze k matce. Příliš nás nezajímá, že by si utvořili stejný vztah i k jinému člověku v případě, že by s ním trávili tolik času jako nemluvňata s matkou. (Matějček, 1994)

Avšak Matějček uvádí, že matka má k dítěti daleko přirozenější a v podstatě jednodušší cestu než otec, protože po dlouhé generace byla péče o děti výhradní záležitostí matky. Žena také prochází složitým procesem seznamování se s novým životem, který v ní roste po celou dobu těhotenství. Posléze přichází kojení a pečování o malého tvorečka a vzniká psychologické pouto. (Matějček, 1986)

Náš tradiční pohled na mateřství vysvětluje ve své knize Richard Warschak, který ve spojení s uplatňováním porozvodového uspořádání uvádí výše citovaný pojem kult mateřství. Hovoří zde o to, že v historii byly děti vzhledem k patriarchální společnosti a materiální závislosti žen na mužích svěřovány do péče otců. Až s příchodem průmyslové revoluce, se zásadně změnilo postavení ženy a celé rodiny. Muži odcházeli do práce na

dlouhou dobu, už se nezdržovali doma, a ženy již nepečovaly o hospodářství, ale o domácnost a děti. V této době vzniklo nám tak vžitě upořádání rodiny na matku pečovatelku a otce živitele. Tento přístup také výrazně podpořil vznik psychoanalýzy, v níž Freud zdůrazňuje zásadní roli matky a její jedinečnou roli, bez níž dítě nemůže být v pohodě. Tímto došlo k podpoře rozvíjejícího se postoje k mateřství ve společnosti. (Warshak, 1996)

Toto tvrzení podporuje ve své studii Dudová, která mimo jiné uvádí, že koncem 19. století vzniká tzv. kult mateřství. Mateřská láska je oslavována a přeceňována. Mateřská role má podle tohoto kultu zásadní vliv na vývoj dítěte. (Dudová, 2008)

V této kapitole ještě musím zmínit důležitou úlohu matky při vytváření obrazu otce u svých dětí. Pokud je tomu tak, že o děti pečuje více žena, předává prostřednictvím gest, projevů, průpovědek, svůj postoj k otci dětem. Ty posléze vidí otce v podstatě matčinými očima. V době, kdy jsou otcové pro svoji pracovní vytíženost stále méně doma, je interpretace postojů velmi častá a podstatná. (Novák, 2008)

Je nutné podotknout, že jak uvádí Augustyn, „Zralé, plné mateřství neexistuje bez otcovství, stejně jako zralé otcovství není možné bez mateřství. Zralé mateřství se projevuje, mimo jiné, snahou o správný vývoj vztahu mezi dítětem a otcem, podobně jako zralé otcovství vede k těsnějšímu poutu dítěte s matkou.“ (Augustyn, 2004, s. 21)

Jelikož tato práce má pojednávat o otcovství, ne o mateřství, dívám se v této kapitole na mateřství trochu z té otcovské roviny, tudíž zpochybňuji nezastupitelnou roli matky ve výchově. Sama přiznávám, že v tomto ohledu mám stereotypní, tradiční pohled většiny společnosti na mateřskou a otcovskou roli. Odvíjí se to i od toho, že jsem vyrůstala v rodině, kde sice maminka pracovala, ale po návratu ze zaměstnání se celá rodina věnovala zemědělství. Tatínek měl tradiční postavení, když se vracel z práce, všichni stáli „v pozoru“. Vykonával vždy tzv. mužské práce, tzn. těžší práce spojené se zemědělstvím a vinohradnictvím. Práce v domácnosti a výchova dětí vždy patřily ženám.

2.2 Otcovství

Otcovství charakterizuje vztah otce k dítěti. Definice otce může znít i takto: Otec je rodič mužského pohlaví. Mezi mateřstvím a otcovstvím je velmi úzká vazba, neboť bez mateřství nebylo by otcovství a naopak.

Luigi Zoja, italský psychoanalytik, považuje otcovství za výtvar kultury. Své přesvědčení opírá o srovnání s otcovskou rolí samců u jiných savců. Ti podle něj o své potomky nepečují. (Zoja, 2005)

Bakalář takové pojetí vnímá jako stereotypní přesvědčení nacházející pouze ty příklady, které neodporují názorům autora. Svá tvrzení argumentuje velkou rozmanitostí způsobů otcovské péče v přírodě a uváděním konkrétních savců, u kterých samci projevují otcovský zájem o mláďata. (Bakalář, 2002)

Oba postoje je možné shrnout do tvrzení, že role otce v rodině, jeho význam a postavení tvoří mnoho kulturních a společenských faktorů a velmi úzce souvisí s vývojem celé společnosti.

Je zjevné, že se k roli otce každý muž staví jinak. Záleží to na jeho nadšení pro tuto roli, jeho postavení v zaměstnání, vlivu jeho otce, náboženství, sociální, kulturní, ekonomické a politické orientaci atd. Nejdůležitějším se jeví význam jeho vlastního otce, ať už vědomě nebo nevědomě.

Role otce je plná protikladů. Na jedné straně má mít otec dostatečnou autoritu, má být oporou i rádcem a na straně druhé má mít dostatečné pochopení, vlídnost i respekt k odlišnostem. (Novák, 2008)

Svým otcem bývá ovlivněn každý. To, že otcové budou kvalitněji a pozitivněji naplňovat svoji roli, by mělo vést k tomu, že se celá společnost změní k lepšímu. Mohlo by dojít k tomu, že nebude docházet k násilí, kriminalitě atd. (Yablonsky, 1995)

Již tradičně se ve společnosti uplatňuje tvrzení, že otec je vždy nejistý, jistá je pouze matka. V dnešní době je díky pokročilé medicíně biologické otcovství lehce prokazatelné. Ovšem k tomu, aby se muž stal otcem, ještě nestačí být otcem biologickým. Stále více se objevuje pojem sociální otcovství. Jak uvádí Dudová, složka sociální a biologická na sebe stále narážejí. Protože je biologická definice zdrojem původu, je dávána stále do popředí. Někteří autoři ale přikládají větší význam roli sociální, neboť se otcovství stává více vztahovým. (Dudová, 2008)

Se vzrůstajícím počtem rozpadajících se vztahů úměrně stoupá počet samoživitelek, protože u nás jsou děti ve většině případů po rozpadu společného soužití rodičů svěřovány matkám. Matky posléze navazují nové vztahy a vzrůstá význam tzv. **sociálního otcovství**. Tedy otcovství, založeném na vzájemném vztahu muže, který žije s matkou, a tudíž se podílí na výchově dětí v rodině, a dítětem, jehož není biologickým otcem.

Role otce v minulosti a dnes

Jak je patrné z kapitoly o historii otcovství, postavení otce v rodině se odvíjí v jednotlivých etapách vývoje rodiny podle vývoje společnosti.

Role otce v minulosti byla až do průmyslové revoluce jasně daná a jen pomalu docházelo k její proměně. V minulosti byla rodina především patriarchální. Otec rozhodoval téměř o všem. Bylo tomu tak již v antickém Římě, kdy otcové kromě absolutní moci nad dětmi měli také povinnost je živit. V době před průmyslovou revolucí, tedy v době feudální, byli otcové pro výchovu dětí velmi důležití. Matky se zdržovaly pouze v domácnosti a neměly přehled o světě mimo své hospodářství. Muži dětem zprostředkovávali kontakt s okolním světem, připravovali je na život. Tím, že se zdržovali otcové doma (rodiny byly sami výrobní jednotkou) a celkovým postojem společnosti, byli

otcové při výchově důležitější než matky. Otcové byli odpovědní za morální vývoj dětí, za jejich obživu i vzdělání. (Chmelařová in Sedláček, r. 2008)

Stejně jako se v průběhu průmyslové revoluce mění celá společnost a rodina, mění se také postavení otce v rodině. Role otce v rodině se mění tak významně, že se otec nakonec stává v průběhu dvacátého století zapomenutým, vzdáleným otcem a jeho význam je téměř zcela potlačen. V první řadě na tuto situaci měla vliv změna celé společnosti a její přesunutí práce do měst. Poté zařazení otců do práce v továrnách, kdy matky byly doma a o děti pečovaly a otcové byli neustále mimo domov, tudíž neměli šanci se na výchově dětí podílet. Pak v průběhu dvacátého století vzniká tzv. kult mateřství – psychoanalýza ovlivnila společnost v pohledu na matky a jejich nezaměnitelnou roli. V podstatě lze říci, že otec neměl za poslední dvě století šanci, zůstat otcem, jako v dobách dřívějších. Otec neměl na výchovu čas. A pokud by i chtěl zvýšit svůj podíl na výchově dětí, vliv společnosti by mu nedovolil něco na jeho postavení změnit. (Chmelařová in Sedláček, r. 2008)

V západních státech se v sedmdesátých letech minulého století začíná projevovat zvýšený zájem o otcovství. Tento zájem je provázený výzkumy, které prokazují, že otec je stejně dobrým pečovatelem jako matka. Tato zjištění pomáhají otcům vrátit se k výchově dětí, zapadnout do intimního rodinného společenství. Toto zjištění způsobilo, vznik jisté krize mužů, otců. Otcové se sice začali vracet k rodinám, ale v podstatě nikde neměli svoji jasnou a jistou roli. Před tím měli jasnou pozici ve veřejném životě, i tam se začaly prosazovat více ženy. V rodinách neměli svoji pozici zcela vyjasněnou a jejich zapojení do rodinného života nebyl nijak jednoduchý ani pro muže, ani pro ženy a děti. Postupně se začal objevovat názor, že otcové jsou pro děti důležití a o děti pečovat umí. Toto zapříčinilo vznik nového otcovství. (Chmelařová in Sedláček, r. 2008)

„Hovoří se obecně o jiném muži, případně jiném či novém otci, který se od starého odlišuje především tím, že nemá potřebu definovat svou mužskou identitu v opozici vůči identitě ženské a bez potíží přijímá pečovatelské úlohy, které přirozeně patří k rodičovství. Je stejně zaujatý svými malými dětmi, jako je angažovaný v placeném zaměstnání.“ (Chmelařová in Sedláček, 2008, s. 34)

Dle mé zkušenosti z osobního života je posun ve vývoji otcovské role patrný na každém kroku. V dobách našeho dětství byla péče o děti v rukou matek. Dnes mé kamarádky plně zapojují otce dětí do péče o ně. Je pravdou, že ne každý muž se chce podílet na výchově a péči o děti, jak si to jeho partnerka představuje.

Aktivní otcovství

Lze říci, že aktivní otcovství není neznámým pojmem. Aktivní tatínci berou své děti sami na výlety, tráví s nimi volný čas, jsou pro děti partnery při hře. Pojetí dnešní doby se dívá na aktivní otcovství nejen z pohledu péče o děti, ale i o domácnost a o všechny oblasti spojené s péčí o děti. To znamená, že otec si nejen hraje a vymýšlí různé dobrodružné výlety, či sportovní akce, ale i přebalí, uvaří, nakoupí, zajde s dítětem k lékaři, podílí se na výchově apod. V této oblasti se blížíme k tématu genderově vyrovnaného partnerství, což s aktivním otcovstvím dnešní doby úzce souvisí, dalo by se říci, že je dnes kladeno na roveň genderovému rozdělení rolí v rodině. Aktivní otcovství neboli pečovatelské otcovství je jakýmsi dalším krokem ve změně vztahů v současné rodině, kde by mělo být sdílení rolí samozřejmostí. Toto sdílení rolí je ale závislé na mnoha faktorech u obou partnerů. Jedním z nich je tradiční pohled na uspořádání rolí v rodině, který si s sebou neseme ze svých rodin. (Šmídová in Sedláček, r. 2008)

Aktivní otcovství prochází často velkými problémy v době, kdy je matka na mateřské dovolené a z otce se stává výhradní živitel rodiny. Jednak nemá na rodinu tolik času a jednak je mnohá poslůze pro obě strany pohodlné nechat otce v pozici, která vznikla v době během pobytu matky s dítětem doma. Stále častěji se ale objevují otcové, kteří jsou na rodičovské dovolené. Není již zcela nezvyklé, že by otec zabezpečoval celodenní péči o dítě, a to stejně dobře jako matka. Domnívám se, že nejčastějším důvodem pro tento model je to, že žena přináší ze svého zaměstnání větší výdělek než manžel. (Šmídová in Sedláček, r. 2008)

Aktivní otcovství má řadu výhod pro stát, zaměstnavatele, společnost, jednotlivce i rodinu. Podle statistik výrazně klesá zaměstnanost žen, které mají děti. Tím, že se otce bude aktivně podílet na péči o děti a s matkou se prostřídá na rodičovské dovolené, se

zkrátí doba, kdy bude žena mimo své zaměstnání a bude lépe umístitelná na trhu práce, tudíž nezatíží stát sociálními dávkami a bude naopak odvádět daně. Výhodu pro společnost vytváří aktivní otcovství tím, že ženy jsou méně diskriminovány na trhu práce i v samotné společnosti. Jejich postavení není pouze jako pečovatelka dětí ale staví ji na stejnou úroveň s muži. Tím, že se otec prostřídá s matkou na rodičovské dovolené, jí umožní, aby nepadla na dlouhou dobu z oboru a dále mohla být pro firmu aktivní. Druhý rodič, který je na mateřské dovolené, si v té době, co pečuje o dítě, prověří svoje schopnosti a zdokonalí se v time-managementu, což je ve finále také přínosem pro firmy. Ve společnosti působí aktivní otcovství pozitivně na změnu rozdělní veřejné a rodinné sféry a způsobuje její prolínání a větší otevřenost veřejného prostoru, který se stává přátelštější k rodinám a k dětem. Pro jednotlivce je aktivní otcovství přínosné v tom, že se otec může více podílet na chodu rodiny a žena se může více uplatnit v zaměstnání. Partneri, kteří vědí, co obnáší péče o děti, její slučování se zaměstnáním, mají více pochopení pro sebe navzájem a vede je to k větší soudržnosti. Ve státech, kde je běžné, že je otec na mateřské dovolené, je daleko menší rozvodovost než u nás. (Valouchová in Kundra, 2009)

2.3 Dílčí závěr

Rodičovství je charakterizováno péčí o děti. Stejně tak jako jednotlivě mateřství a otcovství. Na rodičovství je třeba se připravovat již před uzavřením manželství a přemýšlet nad svým partnerem jako nad otcem dětí. Rodičovství je všeobecně považováno za logické pokračování života člověka ve svých dětech.

Mateřství je pro mnohé ženy nejhezčím obdobím života. Péče o dítě je velmi náročná, ale vždy je spojena s radostí z toho, jak se dítě vyvíjí a roste. Mateřství bylo v minulém století velmi vyzdvihováno a byla mu připisována nezastupitelná role při výchově dětí. Vznikl tzv. kult matky, který podpořila svými tvrzeními psychoanalýza. Matky byly oslavovány a vyzdvihovány. Toto bylo pozdějšími výzkumy vyvráceno. Matka ale hraje důležitou úlohu ve vztahu mezi otcem a dětmi. Dětem vlastně zprostředkovává obraz otce. Svými komentáři, gesty, průpovídkami dává dětem najevo, jaký by měly mít k otci postoj.

Otcovství, které charakterizuje vztah otce k dítěti a roli otce v rodině, je možné shrnout do tvrzení, že jeho význam a postavení tvoří mnoho kulturních a společenských faktorů

a velmi úzce souvisí s vývojem celé společnosti. Otcovství nesouvisí pouze s plozením dětí a biologickým otcovstvím. Rodiny se často rozpadají a rodiče, navazují nové vztahy. Tudíž s nově přichozím partnerem rodiče vzniká tzv. sociální otcovství. Pro dítě není důležité, zda je rodič biologický nebo sociální. Důležité je, jak v rodině otec funguje, zda se dítěti věnuje, co je ochoten mu předat.

Proměna otcovství se odvíjí, jak jsem již několikrát uvedla, od změn ve společnosti. Až do průmyslové revoluce byla společnost vesměs patriarchální. Hlavní postavení v rodinách měl otec. Toto se začalo měnit s průmyslovou revolucí. Lidé se stěhovali do měst, otcové začali pracovat v továrnách a hlavní úlohu v péči o děti začala mít žena. V minulém století, kdy se rozvinul ve společnosti tzv. kult mateřství, byla matka ve společnosti považována za jedinečnou a zcela nepostradatelnou při výchově dětí. Posléze se zjistilo, že matka nemá zcela tak výsadní postavení, jak se zdálo. Otec se začal pozvolna navracet do života dětí a rodin. Novodobý neboli aktivní otec by měl být podle očekávání dnešní společnosti otec milující, schopný rodinu finančně zabezpečit, přitom se ale aktivně podílet na výchově dětí a trávit s dětmi volný čas jak svůj, tak dětí.

Při provádění výzkumu mi jeden otec sdělil, že si nemyslí, že dnešní otcové tráví s dětmi více času, než trávil on. Vyjádřil myšlenku, že dnešní otec tráví čas s dětmi pouze v autě, kdy je veze do kroužků. Měl tento poznatek z vlastní rodiny. Tento názor mě zaujal a dále ho rozvedu ve výzkumné části.

Aktivní neboli pečovatelské otcovství je jakýmsi dalším krokem ve změně vztahů v současné rodině, kde by mělo být sdílení rolí samozřejmostí. Aktivní otec se plně zapojuje do péče o děti, hraje si s nimi, chodí s nimi na výlety, ale i pečuje o domácnost a zabezpečuje veškeré potřeby dítěte. Ideální představou je, že se otcové dělí s matkou v péči o děti přiměřeným dílem, a to tak, aby ani jeden z nich nevypadl z pracovního procesu, ale zároveň pečoval o děti. Aktivní otcovství je přínosem nejen pro jednotlivce a rodiny, ale i pro firmy, stát a společnost.

3 OTEC V ÚPLNÉ A NEÚPLNÉ RODINĚ

Úplná rodina je tvořena oběma partnery, jak otcem, tak matkou a jejich dětmi. Rodina, ve které chybí jeden z rodičů, je neúplná rodina.

Role otce v rodině se plně odvíjí od vztahu otce s partnerkou. Jak říká Augustyn: „**Čím pevněji jsou manželé spolu spojeni, tím jsou podmínky pro růst dítěte lepší.**“ (Augustyn, 2004, s. 103) Jak jsem zmínila již výše, stejně tak jako matka předává dětem obraz otce, podobným způsobem se rozvíjí jeho role v rodině. Role otce v rodině je velmi ovlivněna jeho přítomností. Tedy tím, zda je rodina úplná, nebo neúplná. Partner je otcem i po rozchodu rodičovského páru. Tuto skutečnost by řada rozcházejících se partnerů velmi ráda změnila a na druhého partnera, u nás většinou otce, ráda rychle zapomněla. Je třeba si uvědomit, že jak v úplné, nebo neúplné rodině, platný je dětem pouze otec, který je aktivní, podílí se na výchově a dává dětem dobrý příklad. Přítomnost otce nestačí k tomu, aby byl dobrým otcem. (Šimková, Kubičková, 2006)

Výchova v úplné rodině je odborníky považována za nejlepší proto, že se v ní kombinuje mužský a ženský element. Jak uvádí německá psychologka Inge Seiffge-Krenke: „Donedávna se věda snažila prokázat, že pohlaví rodičů jsou při výchově vzájemně zaměnitelná. Současné empirické studie ale potvrzují spíše jedinečnost rolí, kterou matky a otcové v životě svých dětí hrají. Děti, které vyrůstají pouze s jedním rodičem, mívají častější problém s přijímáním a chápáním komplementarity dvou pohlaví.“ (Seiffge-Krenke, 2001, www.evalabusova.cz/clanky/vychovavaji.php, 20. 1. 2013)

Dítě potřebuje cítit jistotu ve vztazích k lidem, kteří o něj pečují. Jak uvádí Novák, potíží je v tom, aby člověk, který poskytuje dítěti vytouženou jistotu, byl včas na správném místě a vnímal potřeby dítěte. (Novák, 2009)

Warshak ve své knize Revoluce v porozvodové péči o děti uvádí několik příkladů toho, jak je otec pro děti důležitý. Musíme si bez vytáček přiznat, že po rozchodu rodičů je postavení otce vždy ztíženo. Ve většině případů se z otce po rozchodu stane tzv. otec víkendák (vidá děti jen jednou za čtrnáct dní na víkend), který své děti nemůže výchovou

příliš ovlivnit. Podívejme se ale na to, kdy a v čem má otec na děti pozitivní vliv. (Warshak, 1996)

Výzkum prováděný v Americe zjistil, že **otec má vliv na rozvoj intelektu dítěte** již v útlém věku. Chlapci, kteří měli častý kontakt se svými otci, mají dříve rozvinuty mentální dovednosti, než je tomu u chlapců, kteří měli omezený kontakt s otcem. Zdá se, že u děvčat otec ovlivňuje intelektuální vývoj o něco později. Chlapci potřebují od otce, aby byl dobrým spoluhráčem a stimuloval je hlavně tělesně. Dívky zase potřebují pozornost a pochvalu. Různé studie prokazovaly vliv otců na intelekt dětí v rozličných věkových kategoriích. Dá se říci, že všechny měly stejný závěr. Přítomnost otce a jeho trávení času s dětmi má pozitivní vliv na růst jejich intelektu. Nelze ale opomenout, že rodič, který své děti zanedbává, nebo zneužívá, má na vývoj dětí a jejich školní úspěch zhoubný vliv. (Warshak, 1996)

Otcové také mají za úkol zprostředkovat dětem **kontakt s okolním světem**, připravit je na život mimo rodinu. Častý kontakt s otcem způsobuje to, že chlapci jsou **více společenší** a mají menší problémy se svými vrstevníky, lépe se adaptují mezi ostatní děti. Z mnoha ukazatelů, které byly sledovány při jednom výzkumu, se ukázalo jako nejdůležitější to, jak dlouho byly děti ve společnosti svých otců. Tento výzkum se zaměřil na schopnost **empatie**, tedy vcítění se do druhých, v dospělosti. Proč tomu tak je, není zcela jasné. Je možné, že jsou děti více empatické proto, že mají větší možnost se od otců něčemu naučit. Warshak dokonce zmiňuje jeden výzkum, jehož závěr vypovídá o tom, že děti, které mají angažované a pečující otce, mají **vysokou morální úroveň**. Naopak dále uvádí, že již od padesátých let minulého století je známo, že spolu souvisí nedostatečný vztah otce a syna a posléze synova delikvence. (Warshak, 1996)

Po přečtení předchozích řádků nám musí být jasné, že kvalitní, aktivní, angažovaný, milující otec, je pro dítě velkým přínosem a jeho nepřítomnost, špatný příklad či neaktivita je pro rozvoj dítěte většinou hendikepem. Předchozí informace lze aplikovat na otce i děti v úplných i neúplných rodinách.

Dítě v úplné nebo neúplné rodině potřebuje od otce ve svých vývojových fázích života vždy to stejné. V neúplných rodinách bývá pravda pro otce daleko větším problémem tyto potřeby uspokojit. Otec může být v neúplné rodině ten, jemuž jsou svěřeny děti do péče, nebo jež se stal vdovcem, tudíž automaticky výhradním pečovatelem. Výhradní pečovatelé mají úlohu velmi ztíženou tím, že musí zajistit velmi rozsáhlou oblast péče o dítě sami. Proto se stává, že děti z těchto rodin se svými rodiči tráví velmi málo času, protože se rodič snaží v první řadě zajistit dětem obživu, uspokojit jejich základní potřeby.

S tímto souvisí moje zkušenost s jednou matkou, která přišla k nám pro radu, co má dělat se svým nezvedeným synem. Při řešení problému z ní „vypadlo“, že co by po ní děti vlastně chtěly, že mají navařeno, opráno a uklizeno a jediné co po nich chce, když přijde z práce, je, aby jí daly pokoj. Tato matka se domnívala, že uspokojení základních potřeb musí přeci dětem stačit. Vskutku překvapivé zjištění u ženy inteligentní, pečující o sebe s velmi dobrým postavením v zaměstnání.

Německý psychoterapeut Petr Ballnik vytvořil otcovskou pyramidu, ve které je uvedeno to, co děti od otců nejvíce potřebují. Do otcovské pyramidy patří: **náklonnost, důvěra, společně prožitý čas, spolehlivé hranice, hrdost, společné akce a činnosti, vzor, naslouchání, blízkost a distance, svědomí, vnitřní obrazy vztahu a otcovské požehnání.** (Ballnik, 2012)

Následujících pět faktorů tvoří základnu pyramidy, od nich se odvíjí vazba mezi otcem a dítětem.

1. Náklonnost – aby se Vaše dítě mohlo rozvíjet

Projevy náklonnosti od otce potřebuje prožívat každé dítě. Je dobré, mít utvořeny nějaké rituály, jako je třeba večerní ukládání ke spánku. Kdy se k otci dítě přitulí a drží se spolu v objetí. V pozdějším věku postačí se láskyplně podívat a dítě ví, že je milováno. (Ballnik, 2012)

2. Důvěra – aby se Vaše dítě necítilo ve vzduchoprázdnu

Pokud vybudujete důvěru mezi Vámi a dítětem, je to pro něj základem pro budování důvěry v sebe sama a v celý svět. Důvěru také podporuje společný smích a společný pláč. (Ballnik, 2012)

3. Společně prožívaný čas – aby Váš vztah s dítětem neuvázl na mělčině

Každé dítě potřebuje trávit s otcem společný čas. Pokud s dítětem netrávíte čas, nemůže růst ani jeho kvalita. Kvalita vztahu k dítěti je určována kvalitou společně tráveného času. Otec by měl trávit s dítětem nejméně hodinu denně ve všední den a o víkendu dvě až tři hodiny denně. (Ballnik, 2012)

4. Spolehlivé hranice – aby mělo Vaše dítě pocit bezpečí

Otec je pro své dítě útočištěm a bezpečím. K odpovědnosti náleží i pravidelnost a dodržování pravidel. Otec musí být odpovědný-dává na dítě pozor a předchází nebezpečným situacím, stanovuje hranice, podle kterých se dítě začíná orientovat mezi dobrem a zlem. (Ballnik, 2012)

5. Hrdost – aby Vaše dítě mohlo jít životem se vztyčenou hlavou

Je zapotřebí, aby byl otec na své děti patřičně hrdý. Dítě touží po ocenění v každém věku. Patřičné ocenění přispívá k tomu, že je si dítě vědomo vlastní hodnoty, má v dnešní době tak potřebné sebevědomí. Chvála od otce je velmi důležitá proto, že není tak častá jako od matky a je vždy za zásluhy, dítě se podle pochvaly otce dobře hodnotově orientuje. (Ballnik, 2012)

Následující faktory se rozvíjí na základních faktorech. Čím starší je dítě, tím může za pomoci otce dosáhnout vyššího stupně pyramidy.

6. Společná akce a činnost – aby Vaše dítě našlo svou životní cestu

Hrajte s dětmi fotbal, jezděte na výlety, stavějte hrady, vysávejte spolu, utírejte nádobí – toto jsou doporučení pro otce, protože toto všechno je pro jejich dítě dobré. Tím, že dělají něco spolu, zprostředkují dítěti okolní svět. Otec je branou do světa. (Ballnik, 2012)

7. Vzor – aby se Vaše dítě učilo rozlišovat mezi dobrem a zlem

Otec je pro děti vzorem. Cokoliv dělá, dítě dělá stejně nebo podobně jako on. Více než to, co říká, je důležité to, co dělá. (Ballnik, 2012)

8. Naslouchání – aby Vaše dítě cítilo, že je přijímáte

Naslouchání je velmi důležité v každém věku dítěte. Čím více mu bude otec rozumět, tím více porozumí samo sobě. Tatínkové by měli mluvit s dítětem podle toho, kolik je mu let, aby jim rozumělo. Také by s ním měli mluvit z očí do očí, ne z vaší výšky, tedy shora. (Ballnik, 2012)

9. Blízkost a distance – aby Vaše dítě dospělo ke svobodě

Dítě potřebuje pro svůj dobrý vývoj blízkost, ale i svobodu. Musí cítit bezpečí, ale i to, že spoustu věcí umí samo. Vedení dítěte je důležité stejně jako určitá volnost. S věkem dítěte vzrůstá jeho osamostatnění. Správná rovnováha mezi distancí a blízkostí vede dítě k vnitřní svobodě. (Ballnik, 2012)

10. Svědomí – aby se Vaše dítě správně rozhodovalo

Otec přispívá k vytvoření svědomí u dětí. Otec, který není přítomný a dítěti se nedostatečně věnuje, zapříčiní to, že dítěti scházejí otcovské zásady a hodnoty. Proto je pro ně těžké vytvořit si vlastní hodnoty a v životě se správně rozhodovat. (Ballnik, 2012)

11. Vnitřní obrazy vztahu – aby Vaše dítě jednou našlo štěstí v lásce

Tento faktor je těžké popsat. Všechno, co se v rodině děje, dítě vnímá. Vnímá vzájemné vztahy mezi manželi, láskyplná obětí a z toho si vytváří vnitřní obrazy. Těmito obrazy se pak řídí, když navazuje vztahy s opačným pohlavím. (Ballnik, 2012)

12. Otcovské požehnání – aby Vaše dítě mohlo získat skutečnou nezávislost

V životě každého dítěte přijde čas, kdy se cesty otce a dětí rozdělí a ony si budou žít svůj vlastní život. Otec již neovlivňuje život dítěte. Může mu kdykoliv pomoci a pokud k sobě mají dobrý vztah, zajistí to udělá. Obraz vlastního otce si neseme ve svém srdci a nikdo nám ho nevezme. (Ballnik, 2012)

Je dobré, aby si otec uvědomil, že dítě ho opravdu potřebuje a snažil se tuto pyramidu potřeb dětí uspokojit, protože tak se z dítěte stane dospělý člověk plně připravený na život s jistotou vlastní identity a uvědomění si sebe. (Ballnik, 2012)

Nyní se podíváme na roli otce v rodině skrze repertoáry otcovství. Jak uvádí Dudová, otcovství není jen jedna jediná role, skládá se z různých registrů, repertoárů, ze kterých si člověk vybírá vlastní verzi role. Mezi základní repertoáry otcovství patří: **otec jako živitel rodiny a dětí, repertoár blízkého, vychovatele, učitele, hlavy rodiny partnera při hře a představitele původu.**

Jedním z hlavních repertoárů otcovství je **živitel**. Pro mužskou identitu je stále velmi důležité to, jak dokážou muži-otcové uživit rodinu. Tato součást role otce přetrvávala z minulosti až do dnešní doby. V současné společnosti je otec, dá se říci výhradním živitelem pouze v době, kdy je matka s dítětem na rodičovské dovolené. Ne všichni otcové se s rolí živitele ztotožní. Někteří se jí dokonce brání. Ve většině případů je to tak, že otcové se za výhradní živitele považují, ale ve skutečnosti se podílí na výživě téměř rovným dílem s matkou. Po rozvodu bývá často obtíž s placením výživného. Řada otců se domnívá, že jejich role živitele je spjata pouze s jeho rodinou. Pokud se rodina rozpadla a děti jsou s matkou, považuje placení výživného za investici do domácnosti matky. Neuvědomuje si, že jsou to peníze určeny na výživu dítěte. (Dudová, 2008)

Další součástí role otce je otec jako **pečovatel**. Toto rozšíření pečovatelské role je patrné teprve v posledních letech. Můžeme říci, že role otce jako pečovatele je dnešní společností vyžadována. Ne každý otec se k tomuto postoji společnosti staví sám pozitivně. Podle výsledků výzkumů můžeme otce rozdělit do tří kategorií. Máme otce, kteří jsou aktivní, pak ty, kteří pomáhají, a ty, kteří nepečují vůbec. Lze říci, že péče našich otců o děti se dělí do dvou úseků, jeden je každodenní péče, společné rituály (vodění dětí do školy atd.) a druhý je čas, který tráví otcové s dětmi v delším časovém úseku bez přítomnosti matky dětí (výlety, víkendové pobyty atd.) Po rozchodu rodičů je role pečovatele otce zintenzivněna tím, že otcové v době návštěv dětí bez přítomnosti matky, musí o děti pečovat se vším všudy, tzn. vařit, koupat je apod. (Dudová, 2008)

Dalším repertoárem, který s sebou přináší nové pojetí otce, je **otec jako blízký dítěte**. Tento repertoár vyžaduje od otců citovou blízkost k dítěti, porozumění a důvěrnost. Je označením toho, jaký je vztah mezi otcem a dítětem, o otcovské lásce atd. Otec dnešní doby by měl mít s dítětem přímý, individualizovaný a nikým nezprostředkovaný vztah. Budování tohoto repertoáru je velmi závislé na čase, který spolu otec s dítětem tráví, a není důležité, zda jde o vztah otce a dětí v úplné či neúplné rodině. Dalším způsobem pro vytvoření tohoto blízkého vztahu je tělesná blízkost a řečová komunikace mezi otcem a dítětem. V rodině neúplné, tedy po rozchodu je budování tohoto repertoáru problematické, protože je značně omezený kontakt otce s dítětem, tráví s ním daleko méně času při běžných denních činnostech, než tomu bylo v úplné rodině. Na druhou stranu někteří otcové umí svůj čas trávený s dítětem daleko lépe využít. Vyhradí si pro dítě čas, který je jasně stanoven a snaží se ho plně využít. Změna nastává v konverzaci mezi otcem a dítětem. Všechno, co se u dítěte děje po dobu, co se s otcem nevidělo, mu pak vlastně převypráví, nic nemá autenticky sděleno s autentickými prožitky a pocity dítěte. Toto může paradoxně vést k prohloubení vztahu s dítětem. Dudová rozdělila ve svém výzkumu otce podle toho, jak navazují blízký vztah ke svým dětem. Rozdělila je na mazlíčí se otce, otce komplice, otce na dálku a otce bez vztahu. (Dudová, 2008)

Dalším repertoárem je otec jako **vychovatel**. Každý otec považuje úlohu vychovatele za stěžejní ve svém vztahu k dítěti. Tradiční pohled na výchovu otcem v rodině je ten, že otec je nositelem autority a podílí se na výchově. Velmi ztíženou pozici má otec ve vztahu

k výchově dětí po rozchodu. Za prvé si sám musí definovat, jakým směrem chce, aby jeho výchova směřovala, když vidí děti tak zřídkka. Za druhé je velmi těžké sladit výchovné postupy s někým, s kým jsem stále ve při, tedy s bývalou partnerkou. Tady rozdělila Dudová otce na průvodce, vychovatele a kamarády. (Dudová, 2008)

Otec jako **učitel** patří také mezi základní repertoáry otcovské role. K tradičním úlohám otce patří učit dítě znalostem a dovednostem, a to jak v každodenních záležitostech, jako je řeč, chůze atd., tak i při poznávání vnějšího světa kam patří sporty, různé záliby apod. Tento repertoár zahrnuje tedy jak učení dítěte běžným záležitostem týkajících se každodenního života, tak ne zcela nezbytným věcem pro život, jako je sport apod., a v neposlední řadě zahrnuje školní přípravu dítěte. Je patrné, že po rozvodu zůstává repertoár otce učitele většinou na stejné úrovni jako před odloučením otce od rodiny. Kdo se zajímal a učil svoje dítě před rozpadem vztahu, vykovává toto a je aktivní i po odloučení od dítěte. (Dudová, 2008)

V další části se zmíníme o repertoárech, které již nepatří mezi základní, a to jsou **otec jako bavič a partner při hře, otec jako hlava rodiny a otec jako představitel původu**. (Dudová, 2008)

Repertoár otce **jako baviče a partnera ve hře** nemusí být nutně vázán na otcovství. V této úloze se otec dostává na úroveň dítěte, přestává být autoritou, ale stává se z něj vlastně dítě. Někteří otcové omezují repertoáry vychovatele a raději se stávají baviči svých dětí. Mají pocit, že jsou dětem blíží a navazují s nimi lépe vztah. Hodně otců podřizuje čas trávený s dětmi hrám a mají pro ně připravený speciální program. V úplné rodině není tento repertoár řazen mezi základní a důležité. V rodině neúplné nabývá na důležitosti a tvoří pomyslný most mezi otcem a dítětem, na jehož základě dochází k prohlubování jejich vzájemných vztahů. (Dudová, 2008)

Otec jako hlava rodiny – tento repertoár je velmi důležitý v úplné rodině, v rodině neúplné zcela pozbývá udržitelnosti a přestává fungovat. Tento repertoár charakterizuje zodpovědnost, kterou s sebou postavení otce v rodině přináší, a také reprezentaci rodiny

navenek. Otec má fungovat vlastně jako ochránce rodiny. Jediný tento repertoár nemůže fungovat v neúplné rodině. Je plně závislý na celistvosti rodiny. (Dudová, 2008)

Závěrečným repertoárem je **otec jako představitel původu**. Tento repertoár je nepřenosný a nelze ho otci odejmout ani po rozchodu. Biologická vazba představuje pro otce něco neodejmutelného a nezpochybnitelného. Někteří otcové pocítují problém mezi biologickým a sociálním otcovstvím. Dítě potřebuje znát své kořeny vzhledem k budování vlastní identity. Role biologického otce po rozchodu neztrácí svůj status. Není ohrožen ani dalším partnerem matky dětí. Pokud dítě ví, kdo je jeho biologický otec, tento repertoár mu zůstává, i když na ostatní z jakéhokoliv důvodu rezignuje. V tomto se tento repertoár zcela vymyká oproti ostatním. Samozřejmě, že úloha biologického otce může být v případě, že se otec dál nezapojuje do života dětí pouze zcela symbolická. (Dudová, 2008)

To, jakým je muž otcem po rozchodu rodičovského páru, je závislé na tom, jakým byl otcem před tím, než se rodiče rozvedli. Na to, jakým bude otec po rozchodu, působí celá řada faktorů. Dudová uvádí, že základním faktorem ovlivňujícím otce po rozvodu je jeho vztah s bývalou partnerkou. (Dudová, 2005) Jaké je otcovství v neúplné rodině také velmi záleží na tom, které repertoáry otcovství otec používal, se kterými se identifikoval před rozchodem. Rozchod s sebou přináší obrovskou změnu, při které některé repertoáry posílí a jiné zcela vymizí.

James Dobson ve své knize *Výchova chlapců* má na postavení otce v rodině tradiční pohled a vychází v něm z křesťanských hodnot, které dnes mohou připadat někomu zaostalé a směšné. Ale jak uvádí autor, tyto hodnoty mají jakousi nadčasovou moudrost. Otec dnešní doby nemá jasně vymezeno, jak a co by měl dělat a kde je jeho místo. To ho uvádí do nejistoty. (Dobson, 2003)

Prvním úlohou je otec jako živitel rodiny. Tento pohled přetrvává i v dnešní době, i kdy je patrná role gender-studies a ve všech oblastech společnosti se usiluje o zrovnoprávnění rolí mužů a žen. (Dobson, 2003)

Druhým přínosem je otec jako vůdce rodu. Tato úloha byla až do šedesátých let minulého století zcela jasná a veškeré rozhodovací pravomoci v rodině patřily otci. Bible muže nabádá k tomu, aby své ženy milovali, a pokud by to bylo zapotřebí, položili by za ně život a k dětem, aby nebyli otcové tvrdí a bezohlední. (Dobson, 2003)

Třetí úlohou otce je ochránce. Otec chránil rodinu před světem, ale také je připravoval na to, jak se se světem vypořádat. Otec hájil čest rodiny a rodinní příslušníci se v jeho přítomnosti cítili bezpečněji, než když nebyl doma. (Dobson, 2003)

Čtvrtým úkolem otce je duchovní vedení rodiny. Otec učil děti základům víry, a tím docházelo k tradičnímu předávání víry z generace na generaci. K této oblasti náležela také výchova dětí k morálce, která je s vírou úzce spjata. (Dobson, 2003)

V současné době se duchovní rozměr v rodinách téměř vytrácí. Již velmi málo dětí má víru předanou v rámci rodiny. Dalo by se říci, že dnešní doba nepřeje víře v Boha, přeje spíše víře v sama sebe a uspokojení materiálních potřeb. (Dobson, 2003)

Jak jsem již zmínila, v mnoha rodinách vzniká tzv. sociální otcovství, tedy otec není biologickým otcem, ale otcem, který je s dítětem v kontaktu, pečuje o něj, vychovává jej. Vzhledem k vysoké rozvodovosti je toto velmi častým jevem a je dobré, že se dítě má s kým identifikovat, že na něj opět působí oba faktory, jak mužský, tak ženský. Kolem osmého roku si totiž dítě začíná uvědomovat svoji identitu a hledá kolem sebe identity vlastního pohlaví. Je tedy určitou nevýhodou, když dítě vyrůstá pouze s matkou, nebo pouze s otcem. V určitých obdobích života dítěte je také nový partner rodiče od dětí těžce přijímán. Je to zpravidla věk od devíti zhruba do dvanácti let. Po pubertě, je už přijetí nového partnera snazší. (Matějček, 2000)

3.1 Dílčí závěr

Výchova dětí v úplné rodině je odborníky považována za nejlepší proto, že se v ní kombinuje mužský a ženský element. V případě, že je dítě vychováváno jen jedním

z rodičů, je ovlivněno jeho nepřítomností. Kvalitní, aktivní, angažovaný, milující otec je pro dítě velkým přínosem a jeho nepřítomnost, špatný příklad či neaktivita je pro rozvoj dítěte většinou hendikepem. Předchozí informace lze aplikovat na otce i děti v úplných i neúplných rodinách.

Warshak ve své knize *Revoluce v porozvodové péči o děti* uvádí několik oblastí, ve kterých přítomnost otce a jeho dobré působení na děti má pozitivní vliv na utváření jejich vyššího intelektu, empatie, vysoké morální úrovně. Autor upozorňuje na to, že dobrý otec je pro děti důležitý. (Warshak, 1996)

Německý psychoterapeut Petr Ballnik vytvořil otcovskou pyramidu, ve které je uvedeno to, co děti od otců nejvíce potřebují. Do otcovské pyramidy patří: **náklonnost, důvěra, společně prožitý čas, spolehlivé hranice, hrdost, společné akce a činnosti, vzor, naslouchání, blízkost a distance, svědomí, vnitřní obrazy vztahu a otcovské požehnání.** (Ballnik, 2012)

Dudová uvádí, že otcovství není jen jedna jediná role, skládá se z různých registrů, repertoárů, ze kterých si otec vybírá vlastní verzi role. Mezi základní repertoáry otcovství patří: **otec jako živitel rodiny a dětí, repertoár blízkého, vychovatele, učitele, hlavy rodiny partnera při hře a představitele původu.** Další repertoáry nepatří mezi základní, ale mohou se také objevit: **otec jako bavič a partner při hře, otec jako hlava rodiny a otec jako představitel původu.** Velmi důležité je, aby si otec našel repertoáry, ve kterých by se uměl dobře uplatnit a byl v nich dobrý. (Dudová, 2008)

James Dobson ve své knize *Výchova chlapců* má na postavení otce v rodině tradiční pohled a vychází v něm z křesťanských hodnot, které dnes mohou připadat někomu zaostalé, ale jak uvádí autor, tyto hodnoty mají jakousi nadčasovou moudrost. **Prvním úlohou je otec jako živitel rodiny, druhým přínosem je otec jako vůdce rodu, třetí úlohou otce je ochránce, čtvrtým úkolem otce je duchovní vedení rodiny.** (Dobson, 2003)

4 VZTAH OTCE A SYNA

Vztah otce a syna je jedinečný. Domnívám se, že většina mužů si neuvědomuje, do jaké míry ovlivňuje syna svým příkladem, chováním, vzorem, postojem k ženám, na celý život. Přístup otce k synovi by měl být zcela odlišný než přístup k dceři. Otcové ovlivňují svoje děti podle pohlaví ve zcela jiných oblastech. V rodinách tato diferenciací výchovy většinou probíhá. Se syny rodiče komunikují jinak, než s dcerami. (Šimková, Kubičková, 2006)

Otcové mají značný vliv na utváření osobnosti svého syna. Jak uvádí Yablonsky, když se otcí narodí syn, vzniká mezi nimi celoživotní pouto. Vztah otce i syna je ve všech směrech složitý a mimo uspokojení z dobrého vztahu, přináší s sebou také konflikty. (Yablonsky, 1995)

Pro syna by měl být otec příkladem, vzorem. Jeho životní postoj, příběh by měl synovi poskytovat vodítko v životě, s nímž se může syn nejen srovnávat, ale které mu poskytuje inspiraci v jeho vlastním životě. Potíž bývá v tom, že otec by rád často předal synovi vlastnosti, postřehy, postoje, které sám nemá. (Novák, 2008) Což musí být vskutku velmi těžké. Pokud jsem svojí podstatou pesimista, budu těžko dítě učit optimismu.

Podle Yablonského lze rozdělit způsoby, jakými působí otec na syna, do několika stylů. Autor ve svém výzkumu zjistil, že existují určité ústřední prvky, které určují, jakým způsobem otec funguje v rodině. Mezi základní typy otcovských stylů patří: **citliví a milující otcové – dvojníci, otcové rovnostářského typu – kamarádi, otcové – machři, otec – psychopat a egocentrický otec.** (Yablonsky, 1995)

1. Citliví a milující otcové – dvojníci

Tito otcové jsou zdraví jedinci, kteří dokážou upřednostnit potřeby dítěte před svými potřebami. Syn je pro ně středem života. Slovem dvojníci chce autor vyjádřit velkou míru empatie, která je v tomto vztahu zapotřebí. Otec tohoto stylu přebírá roli syna na sebe v tíživých situacích a pomáhá mu s jejich řešeními. Nebezpečím tohoto stylu je to, že může

sklouznout k oboustranné závislosti. Také se může stát, že syn se nikdy nenaučí sám řešit svízelné situace, a to proto, že to za něj vždy udělá otec. (Yablonsky, 1995)

2. Otcové rovnostářského typu – kamarádi

Někteří otcové se se svými syny spíše kamarádí, než aby jim byli otcí. Tito otcové nechtějí být nikomu nadřazení a nechtějí nikoho ovládat. Nejsou pak svému synu dobrým příkladem ani autoritou, nenabízí mu dobrý model, který by syn toužil napodobit. Otcové tohoto typu rádi řeší svoje vlastní problémy se svými syny a velmi často je nadměrně přetěžují. V rodinách jim vládne žena. Vůči synovi uplatňují pouze ty výchovné prostředky, které jim nařídí jejich žena. Pozitivní na tomto typu otců je to, že jsou pro své děti skvělí partneři při hře. (Yablonsky, 1995)

3. Otcové – machři

Tento typ otce je provázen myšlenkou, že mužství je něco nadřazeného. Vztah k synovi je vlastně prodloužením jejich vlastní osobnosti. Tito otcové mají pro své syny málo pochopení a jsou zaměřeni především na výkon. Prostřednictvím syna uspokojují svoje ego. Tento typ otce svého syna svazuje a nikdy mu nedovolí, aby se z něj stala samostatná osobnost. Syn žije pro slávu svého otce. Otec chce být stále oslavován a synova osobnost nemá šanci růst. Tito otcové tvoří svým působením syny, kteří jsou buď jejich naprostou kopií, nebo syny, kteří své otce nesnáší, nebo syny, kteří dělají, co se po nich chce, ale v jejich nitru je obrovský vzdor a odpor. (Yablonsky, 1995)

4. Otec – psychopat

Tito otcové nejsou schopni základních emočních vztahů. Tím pádem nejsou schopni vychovat z dítěte člověka. Psychopati se vyznačují tím, že mají trvalé vzorce chování a jsou zcela lhostejní k právům a pocitům ostatních lidí. Tato osobnost se vyznačuje těmito rysy – má omezené sociální svědomí, účelově manipuluje s lidmi ve svůj prospěch, účelově lže, aby se měl dobře, není schopen se zříci okamžitých prožitků před vzdálenými prožitky. Nejdůležitějším tématem života těchto lidí je absolutní amorálnost. Tyto otce vlastně nezajímá, jak jejich syn roste. Někdy svůj zájem pouze předstírají. Zajímají se vlastně pouze sami o sebe. Synové těchto otců mnohdy hledají náhradní vzory ve svých

učitelích, trenérech atd. Nebo se mohou uchýlit k náboženství, kde je jim Bůh náhradním otcem. Někdy může být tento otec odstrašujícím příkladem pro svého syna a působí jako negativní vzor. (Yablonsky, 1995)

5. Egocentrický otec

Tohoto otce lze charakterizovat jako otce, který se chová psychopaticky pod vlivem okolností, než proto, že by byl psychopatickou osobností. Ke svému synu se chová chladně, bez soucítění. V dnešní společnosti plně nutnosti dosahovat maximální výkony v zaměstnání jakýmkoliv způsobem i bezohledným přístupem k lidem jako k předmětům. Tento přístup k lidem přenáší i do rodiny. Otec by měl výchovné schopnosti, ale musel by tím omezit svoji touhu po vlastním úspěchu a slávě, a to v tomto případě nejde. Otec se soustředí na svůj úspěch a syn je mu pouze překážkou k cíli. Otec, který je egocentrický, působí na syna negativně, a to různými způsoby. Jedním z nich je ten, že syn nedělá nikdy nic dobře, otec není nikdy se synovým výkonem spokojený. To způsobuje synovi potíže s rozvojem vlastní osobnosti a s mírou jeho sebevědomí. Mezi egocentrické otce lze často řadit lidi slavné nebo velmi bohaté. Oproti otci psychopatickému, u nějž není změna postojů k synovi vzhledem k poruše osobnosti možná, je u otce egocentrického možnost nápravy jeho chování. Stěžejním předpokladem ale je, že si svoji chybu uvědomí a bude chtít na své změně pracovat. (Yablonsky, 1995)

Styl, jakým otec syna vychovává, má velký vliv na to, jakým způsobem bude vychovávat syn své děti. Syn musí být srovnán se svým otcem a plně si uvědomit, jakou úlohu v pozitivním či negativním slova smyslu v jeho životě měl a jak ho ovlivnil, aby se mohl sám stát otcem, který opakuje po svém otci to, co podle něj bylo dobré a neuplatňuje ty metody, které podle něj byly poškozující. Pokud nedojde k tomuto vědomému procesu, syn nevědomky opakuje otcovi chyby. (Poli, 2010)

Otcové zpravidla mluví se synem jako muž s mužem, což synové velmi oceňují. Otcové se většinou nechtějí s dítětem sdílet po citové stránce, ale chtějí s ním sdílet hodnoty. Otec zpravidla mluví s chlapcem jako muž s mužem, bez přítomnosti matky. Bere si k tomuto

hovoru syna stranou. Toto sdílení hodnot vytváří pak u syna podobnost s otcem. (Poli, 2010)

Tak jako každý vztah, prochází i vztah otce se synem určitým vývojem Yablonsky ve své knize Otcové a synové uvádí výstižný citát Marka Twaina: „**Když jsem dospíval, myslel jsem si, že otec je ignorant. Ve dvaceti jsem byl ohromen, co všechno se za těch několik let stihl naučit.**“ (Twain in Yablonsky, 1995, s. 89) Tento citát je vtipný a přitom velmi výstižný.

Vztah mezi otcem a synem se v čase mění a mění se také vzájemné požadavky na tento vztah. Otec nám připadá jisté fázi života jako někdo cizí, kdo nám vůbec nerozumí. Pokud máme štěstí a otec je součástí našeho života, postupem času přijdeme na to, že náš otec je prostě pouze obyčejný člověk, sice ne zcela dokonalý, ale stále náš.

Yablonsky rozdělil fáze utváření vztahu mezi otcem a synem na tři části. Jsou to: **splývání obou já (od 0 do 12 let), počínající synova nezávislost a jeho boj o uznání vlastní identity (od 13 do 19 let) a vzájemný rovnocenný přátelský vztah (od 20 let).**

1. fáze: splývání obou já (od 0 do 12 let)

V této fázi by se měl otec velmi snažit o nejužší citový vztah se svým synem. Tato snaha by měla začít již při synově narození. Naštěstí stále více otců projevuje svoje city dětem již od útlého věku. Každodenní kontakt otce se synem vytváří prostor k tomu, aby otec mohl reagovat na vše, co syn udělá. Syn to od otce očekává reakci a podle toho se odvíjí jeho smýšlení o jeho vlastním mužství. Otec by si měl v tomto období dobře rozmyslet, jakým způsobem bude na synovo chování reagovat, protože otcova reakce poznamená synovo chování i jeho osobnost. Tento proces má velký význam i pro otce. Z muže, který nebyl příliš vřelý ve svých citech, se po narození syna může stát člověkem plným pochopení. Vliv syna na osobnost otce může být velmi důležitý a může vést ke změně otce jako člověka. (Yablonsky, 1995)

2. fáze: počínající synova nezávislost a jeho boj o uznání vlastní identity (od 13 do 19 let)

V tomto období začíná syn ustupovat z fáze splývání obou já. Toto období je charakteristické osamostatněním a oddělením. Syn se více váže na své vrstevníky a odděluje se od otce. V tomto období je velmi důležité, aby je otec zvládl a reagoval přiměřeně na chování svého syna. Jinak by ho mohl v podstatě ztratit, nebo by se u syna mohlo projevit delikventní chování nebo duševní choroba. V tomto období jsou velmi časté spory a je naplněno napětím, proto je důležité, aby oba, otec i syn, porozuměli řádně tomu, co se v jejich životech odehrává. Poté může proces odloučení proběhnout takřka bez potíží. (Yablonsky, 1995)

Chlapec si v tomto období více uvědomuje svoji identitu ve vztahu k celému světu. Někdy se toto uvědomění projevuje vzpurným chováním. Pryč je hodný chlapeček hltající každé otcovo slovo. Teď chce syn dělat všechno podle sebe, mnohdy, i když ví, že nemá pravdu. Otec je pro syna přirozeným protivníkem. Na otci, který je citlivý a chápající, může syn vyzkoušet, jak bude reagovat jeho okolí na jeho chování, aniž by otce nějak zranil. Otec, který reaguje na synovo chování správným způsobem, může syna vést, reagovat na to, co syn dělá, aniž by ho trestal. (Yablonsky, 1995)

Je důležité, aby si otcové byli vědomi toho, že toto období je pro syna velmi složité. Pohybuje se mezi dvěma světy. Světem dětí a světem dospělých, jak v pocitech, tak v chování. Otec, který nemá pro toto pochopení, může způsobit rozkol ve vztahu se synem, který může trvat i po celý život. (Yablonsky, 1995)

Otec, který používá nepřiměřené tresty jako reakci na synovo chování, může poškodit synovo uvědomění si vlastního já. V této fázi otec pomáhá vytvořit superego a toho nedocílí ani nadměrnou shovívavostí ani nepřiměřenými tresty.

V tomto období také dochází ke změně sil mezi otcem a synem. Půtky mezi nimi postupně začínají mít jednoho vítěze, a tím je syn. Otcí postupně ubývají síly. Otec s blízkým vztahem k synu toto vítá, protože je to známkou dospívání syna. Příčinou sporů

mezi otcem a synem mohou být i hodnotové konflikty. Generační změny jsou v naší společnosti výrazné. Daleko častěji dochází ke generačním sporům. Otcové vlastně ani nevědí, jaká přesně předat synovi pravidla, protože normy se mění velmi rychle. Synové jsou jako všichni mladí lidé idealisté a otcové pod vlivem životních zkušeností spíše realisté. I toto může být předmětem konfliktů. Postupem času, s rostoucím věkem se ze synů stanou také realisté. (Yablonsky, 1995)

Lze říci, že druhá fáze vývoje vztahu mezi otcem a synem je plná napětí a možných konfliktů. Rozumný otec dává synovi prostor proto, aby se osamostatnil. Špatný otec chce syna dále ovládat a v osamostatnění mu brání. (Yablonsky, 1995)

3. fáze: vzájemný rovnocenný přátelský vztah (od 20 let)

Pokud v pořádku proběhne první a druhá fáze vývoje vztahu, nic nebrání tomu, aby se stali z otce a syna přátelé. Otec a syn si váží jeden druhého, jsou rovnocennými partnery. Bohužel do této fáze vztahu se dostane jen málokdo. Úskalí, která čekají na otce a syny v první a druhé fázi, jsou mnohdy tak velká, že je ani jedna strana nemůže ustát. Někteří otcové soupeří se svými syny, i když jsou rovnocennými partnery. Otec syna vnímá jako konkurenta, který usiluje o jeho moc. (Yablonsky, 1995)

O přátelství otce se synem píše také Augustyn. Ten také uvádí, že tento vztah může být problematický. Především v pubertě dochází mezi otcem a synem k rivalitě, přičemž u syna jde o jakousi hru, kdy se snaží nad otcem zvítězit, aby dokázal, že je již dospělý. Pokud je otec citlivý, nechá svého syna vyhrát, aniž by to bral jako ohrožení otcovské autority. Budovat přátelství mezi otcem a synem musí otec již od útlého věku. Čas běží velmi rychle a nedá se dohonit. Pokud otec budování vztahu zanedbá, nemusí se mu podařit přátelský vztah se synem vytvořit, i když by o to stál. (Augustyn, 2004)

4.1 Dílčí závěr

Vztah otce a syna je jedinečný. Otec, který je láskyplný a uplatňuje správný otcovský styl výchovy, dovede syna až do dospělosti a pomůže synovi stát se samostatnou bytostí s dobrým sebevědomím

Podle Yablonského lze rozdělit způsoby, jakými působí otec na syna, do několika stylů. Autor ve svém výzkumu zjistil, že existují určité ústřední prvky, které určují, jakým způsobem otec funguje v rodině. Mezi základní typy otcovských stylů patří: citliví a milující otcové – dvojníci, otcové rovnostářského typu – kamarádi, otcové – machři, otec – psychopat a egocentrický otec.

(Yablonsky, 1995)

Vztah mezi otcem a synem se v čase mění a mění se také vzájemné požadavky na tento vztah. Otec nám připadá jisté fázi života jako někdo cizí, kdo nám vůbec nerozumí. Pokud máme štěstí a otec je součástí našeho života, postupem času přijdeme na to, že náš otec je prostě pouze obyčejný člověk, sice ne zcela dokonalý, ale stále náš.

Yablonsky rozdělil fáze utváření vztahu mezi otcem a synem na tři části. Jsou to: splývání obou já (od 0 do 12 let), počínající synova nezávislost a jeho boj o uznání vlastní identity (od 13 do 19 let) a vzájemný rovnocenný přátelský vztah (od 20 let). V první fázi jde o vytvoření pevného vztahu mezi otcem a synem, ve druhé fázi o osamostatnění a oddělení, ve třetí fázi, pokud proběhnou bez potíží fáze předchozí, jde o rovnocenný vztah mezi otcem a synem. (Yablonsky, 1995)

5 VZTAH OTCE A DCERY

O vztahu otce a dcery máme každý jinou představu. Mně se vždycky vybaví Baby z filmu Hříšný tanec, jak říká svému otci, že už není jeho holčička a že ji to mrzí. Stejně tak, jako je složitý vztah otce se synem, je neméně důležitý, ale také složitý vztah otce s dcerou. Otec je první muž, se kterým se dcera v životě setká. Je také prvním mužem, který ji miluje. Otec pro dceru reprezentuje všechny muže a utváří dceři obraz mužského světa, a to ne jenom prostřednictvím zájmů a zábavy, kterou spolu podnikají, ale také prostřednictvím svého vztahu s matkou.

Vztah otce a dcery je stěžejní pro utváření jejího vztahu ke všem mužům, které ve svém životě potká. Jsou to jak učitelé, kamarádi, podřízení, nadřízení, spolupracovníci. Jde o celkový vztah ženy k mužům ne jenom k partnerům. Žádný jiný vztah nepoznamená dívku natolik, jak v pozitivním, tak v negativním smyslu, jako je vztah s otcem. Pokud je tento vztah nějakým způsobem narušen, je to zpravidla pro ženu velký nedostatek a trvá velmi dlouho, než tento nedostatek překoná. (Leman, 2008)

Bakalář cituje ve své knize Průvodce otcovstvím Billera, který říká: „Váš blízký vztah k Vaší dceři je zvlášť důležitý, protože jste to Vy, nikoliv Vaše manželka, kdo má největší vliv na její schopnost vycházet s muži. V rámci takového blízkého vztahu jí dáváte možnost, aby srovnala svoji feminitu s Vaší maskulinitou a aby byla za svoji feminitu odměněna mužem, který má v jejím životě zvláštní místo.“ (Biller in Bakalář, r. 2002, s. 129)

Otec je pro dceru důležitý a jeho role je často podceňována nebo nedoceňována. V mém okolí se objevují ženy, které se blíží věku, kdy jim tzv. začínají tikat biologické hodiny, tzn. blíží se jim čtyřicítka. Jsou soběstačné, profesně úspěšné, ale nemají žádný vztah. Začínají uvažovat o tom, že si pořídí dítě i bez otce. Biologicky to samozřejmě není možné, tak hledají muže, který by je pouze oplodnil. Mně tento přístup k rodičovství připadá scestný. Považuji tento krok za vrchol sobectví. Častým argumentem těchto žen bývá, že se stejně víc než polovina manželství rozpadá, tak proč se zabývat otcovstvím. Pro mě je toto chování nepřijatelné. Myslím si, že primárně připravit dítě o otce je něco jiného, než se

s otcem svého dítěte rozejít. Tam otcovství v jakékoliv podobě zůstává a pro dítě je snazší cesta k získání identity. Hovořím o tomto tématu na tomto místě, protože si myslím, že je velmi podceňován vztah dcery a otce. I dcery potřebují otce, ne jenom synové.

Otec je pro dceru jakýmsi idolem, umožňuje dceři proniknout do mužského světa, učí ji rozumovému pohledu na svět, věčnosti, výkonnosti. Skrze otce se dcery učí dívat na svoje ženství a utváří si vnitřní představy o budoucím partnerovi. Také mají velký vliv na dceřin pracovní vývoj, ukazují dcerám, jak se prosadit, utváří dceřino sebevědomí.

Velkou krizí prochází vztah otce a dcery v pubertě dcery. Dcery v pubertě mají blíže ke svým matkám. S matkami tráví více času a také se jim svěřují. V tomto období hledá dcera s otcem společnou cestu, která je složitější o to, že dcery prochází složitými změnami jak psychickými, tak fyzickými, které jsou pro otce jako pro muže neznámé. Dcery navazují první vztahy a otcové na ně nezřídka žárlí. V tomto období je více než jindy důležité důvěra. Dcera musí vědět, že může k otci kdykoliv přijít a on ji vyslechne. (www.xman.idnes.cz/vztah-mezí-otcem-a-dcerou-jak-ho-zvladnout-fim-/xman-styl.aspx?c=A120106_161655_xman-styl_fro, 23. 2. 2013)

Nepřítomnost otce nebo otec, který neplní dostatečně svoji roli, a tudíž dceři nenaslouchá, zapříčiňuje to, že se dcera cítí ošklivou a méněcennou. Posléze může dojít k tomu, že si nevěří vůbec v ničem, co dělá, její sebedůvěra je zcela zničena. Tento stav nepřítomnosti otce vede také k tomu, že si dívka vytváří jakýsi ideál muže, otce, já tomuto jevu říkám princ na bílém koni. Dívka si tuto nereálnou představu o muži promítá do všech svých vztahů a ty posléze končí nezdarem, neboť tento vysněný princ prostě neexistuje. Tyto ženy zůstávají často sami a čekají na svého zachránce, prince na bílém koni. (Corneau, 2000)

Leman uvádí ve své knize, Na otci záleží, několik charakteristických znaků, které dělají dobré otce ve vztahu k dcerám.

1. Otec, který je přítomen

Prvním z nich je již několikrát zmiňovaná **přítomnost otce**. Toto je velmi důležité a utváří primární vztah k dítěti. Bez přítomnosti otce nelze tvořit vztah. Otcova přítomnost poskytuje dítěti jistotu a klid. Zdůrazňuje také potřebu společného jídla u jednoho stolu, tedy i s otcem. Říká rovněž: „Pouze rutina, kvalita a pravidelnost, může vybudovat zdravý pocit sounáležitosti.“ (Leman, 2008, s. 55) Zdůrazňuje také potřebu obětovat něco pro vztah s dcerou. Otec, který obětuje lépe placené zaměstnání za delší čas se svojí rodinou, je odměněn tím, že se může podílet na výchově svých dětí a sledovat jejich vývoj. Pro děti je velmi důležité, aby jejich otec byl přítomný na jejich vystoupeních, závodech, zápasech a jejich výkon náležitě ocenil. (Leman, 2008)

2. Otec, který má pochopení

Pochopení je náročnější, než kritizování. Dcery potřebují, aby otcové vstoupili do jejich světa, aniž by hned vyvozovali závěry. Pokud dcera přijde s otevřenou nabídkou, že nyní je vstup do jejího světa povolen, je zapotřebí, aby otec odložil to, co právě dělá, a s náležitým pochopením do jejího světa vstoupil. (Leman, 2008)

3. Otec, který si váží své ženy

Dcera si vytvoří očekávání ohledně partnera podle toho, jak se otec chová k její matce. Pokud se otec chová jako tyran a despota, dcera to přijme za normu a nebude jí připadat zvláštní, když s ní bude stejným způsobem jednat její partner. Děti potřebují vidět, že otec jedná s matkou jako s někým výjimečným. Dcery si poté uvědomí, že stojí za to, aby si jejich lidé jako ženy vážili. (Leman, 2008)

4. Otec, který své dceři důvěřuje

Otec musí dceři důvěřovat, dát jí stejné možnosti uplatnit se při studiu i povolání jako chlapci. Dnes už může svoji dceru povzbuzovat, protože ženy v dnešní době již mohou dělat všechno, ne jako tomu bylo v dřívějších dobách. (Leman, 2008)

5. Otec, který nechá dceru projít bolestí

Pro otce je velmi těžké nechat dceru, aby trpěla bolestí. Být dobrým otcem znamená nechat dceru, ať se se svými bolestmi a životními peripetemi popere sama. Pokud je k tomu

vhodná chvíle, je pro dcery dobré, aby si prošly studem, bolestí, pocitem viny. Není to snadné, ale je to důležité. Dcery tak mohou dozrát. (Leman, 2008)

Dobry otec je ten, který navazuje vztah, je přítomen, stará se. Leman říká: „Netrapte se tím, jak se stát skvělým otcem, Jen se snažte být dobrým otcem a vaše dcery z toho budou čerpat obrovské požehnání.“ (Leman, 2008, s. 64)

Mezi doporučeními americké psycholožky a publicistky Nicky Marone otcům, která by měla vést k tomu, že dcera bude šťastná, lze nalézt např. následující:

- staňte se své dceři ochráncem, rytířem a průvodcem, ale také zdrojem podnětů a inspirace,
- méně rad a více důvěry,
- přijímejte její intuici, povzbuzujte racionalitu,
- dovolte jí, ať si je vybere koníčky sama, pokud půjde o „mužské“ hobby, berte to jako příležitost společně potírat stereotypy,
- učte ji odvaze, průbojnosti, schopnosti přijímat rizika a schopnosti zacházet s financemi a rozumět politice,
- povzbuzujte ji, ale nevystavujte ji tlaku svých přání a ambic,
- respektujte a ctěte její rozvíjející se ženství a dávejte pozor, abyste nikdy nepřekročili láskyplnou hranici kontaktu mezi otcem a dcerou,
- dávejte najevo, že vám na ní vždy záleží,
- odpovzte na všechny její otázky,
- pamatujte, že jste pro ni nenahraditelným zdrojem jistoty a sebedůvěry.

„Hodně pomáhá, když si jako otcové uvědomíte, že není nejdůležitější, co říkáte, ale jak se chováte. A že jste to právě vy, kdo vaší dceři přináší nejzásadnější zprávu o mužích. Laskavost je víc než náladovost, sdílnost víc než nepřístupnost, něha víc než násilí. Jste pro svou dceru nenahraditelní. Bezprostředně rozhodujete o tom, jaké vlastnosti si bude s mužstvím spojovat,“ připomíná Nicky Marone.

(www.evalabusova.cz/clanky/otcove_dcery.php, 10. 2. 2013)

5.1 Dílčí závěr

Je až zarážející a pro někoho možná i trochu děsivé, jak velký má otec podíl na dalším životě svojí dcery. Utváří v ní svojí láskou a pozorností vlastní sebedůvěru. Otec svým chováním, přístupem k dceři i všem ženám vytváří v dceři obraz všech mužů, podle kterého se bude po celý svůj život k mužům chovat. Dobrý otec je pro dceru požehnáním.

Otec, který není přítomen, nebo je ke své dceři nevšímavý, má zhoubný vliv na dceřino sebevědomí. Může zapříčinit to, že se dcera cítí ošklivou a méněcennou. Jak uvádí Corneau, otec svojí nepřítomností může zapříčinit to, že si dcera vysní nereálnou představu muže a posléze končí její vztahy s muži vždy nezdarem. Promítají si totiž do všech mužů svojí nereálnou vysněnou představu o mužích, a jelikož takový muž neexistuje, je každý jejich vztah předurčen ke zkáze. (Corneau, 2000)

Muž musí být ovšem opravdu dobrým otcem. Leman uvádí ve své knize Na otci záleží několik rad, jak být dobrým otcem ve vztahu k dcerám. Otec musí být přítomen, dceři důvěřovat, nechat jí dospět, pěkně se chovat ke své ženě a hodně jí naslouchat. Toto všechno ovlivňuje dceru ve vztahu k sobě a ve vztahu k mužům i celému světu. (Leman, 2008)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVOD DO VÝZKUMU, CHARAKTERISTIKA A JEHO CÍLE

V předcházející teoretické části se věnuji problematice otcovství, kdy ji popisuji v širších souvislostech rodiny a vlivu otce na děti. V praktické části se budu zabývat pohledem otců na jejich otcovství, na jejich názory na otcovství. Pro techniku sběru dat jsem použila kvalitativní metodu, a to metodu rozhovoru.

Cíl praktické části

Hlavním cílem diplomové práce je nahlédnout na otcovství v širších souvislostech. Je otec potřebný pro výchovu a vývoj dětí?

Dílčí cíle:

Jaké jsou názory otců na jejich vliv na vývoj dětí?

Liší se názory otců na otcovství podle jejich věku?

Jak si otcové vysvětlují pojem aktivní otcovství?

Myslí si otcové, že se v poslední době zvyšuje angažovanost otců při výchově dětí?

Myslí si otcové, že jsou potřební pro výchovu dětí?

Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkum byl prováděn mezi muži, kteří mají děti, tedy otci, kteří žijí v úplných rodinách. Domnívám se, že otcové, kteří žijí s dětmi nebo bez dětí v neúplné rodině, pohlíží na otcovství jiným způsobem než otcové z úplných rodin. Porovnání těchto rozdílů by bylo vhodným tématem jiného výzkumu. Všechny otce, se kterými jsem hovořila, velmi dobře a dlouho znám. Můžu říct, že spolu máme velmi dobrý vztah, a proto pro ně nebylo obtížné hovořit se mnou o otázkách otcovství, což by některý z otců mohl považovat za proniknutí do jeho intimní osobní zóny. Pro zachování anonymity otců jsem změnila jejich jména.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 12 otců. Vzhledem k tomu, že jsem se zaměřila na srovnání názorů otců na otcovství podle jejich věku, rozdělila jsem otce podle věku do čtyř skupin.

1. skupina: otcové ve věku 30–39 let,
2. skupina: otcové ve věku 40–49 let,
3. skupina: otcové ve věku 50–59 let,
4. skupina: otcové ve věku 60–69 let.

Pro lepší přehled jsem vytvořila tabulku, která obsahuje jména otců, jejich věk, počet dětí a vzdělání.

Skupina	Jméno	Věk	Počet dětí	Věk dětí	Vzdělání
1	Zdeněk	31	1	2	středoškolské
	Emil	36	2	2, 4	vysokoškolské
	Marek	32	1	1	středoškolské
2	Karel	43	3	21, 18, 12	vyučen
	Jiří	42	2	14, 10	vysokoškolské
	Josef	46	2	5, 3	středoškolské
3	Václav	53	2	28, 26	středoškolské
	Oldřich	55	3	28, 25, 22,	vysokoškolské
	Ladislav	52	3	17, 25, 27	vyučen
4	Petr	62	2	36, 32	vysokoškolské
	Pavel	66	3	42, 38, 36	středoškolské
	František	66	3	42, 41, 38	středoškolské

Tab. 1. Shrnutí respondentů.

Použité metody

Pro techniku sběru dat jsem použila kvalitativní metodu, a to metodu rozhovoru. Rozhovor, tedy ústní dotazování, které se podle Hendla zakládá na kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí, je podle mého názoru velmi vhodná metoda pro získávání informací a pro hlubší proniknutí do problému. Zvolila jsem strukturovaný (standardizovaný) rozhovor. Protože, jak uvádí Hendl: „Současné také rozhovor podle návodu umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnávání.“ (Hendl, 2005, s. 164–174)

Pro potřeby prováděného rozhovoru jsem vyhotovila následující otázky:

1. Myslíte si, že jste jako otec měl/máte vliv na vývoj Vašich dětí?
2. V čem si myslíte, že jste je ovlivnil/ovlivňujete?
3. Domníváte se, že je otec pro výchovu dětí potřebný, a z jakého důvodu?
4. Může sama žena podle Vás vychovat děti stejně dobře, jako když vyrůstají v rodině společně s otcem?
5. Myslíte si, že vás Váš otec vychovával odlišným způsobem, než vy vychováváte Vaše děti?
6. Kolik času trávíte svými zájmy/koníčky a kolik s dětmi?
7. Co si představujete pod pojmem „aktivní otcovství“?
8. Domníváte se, že dnešní otcové jsou ve výchově více angažovaní? Považujete se za aktivního otce?
9. Pociťujete nějak změnu v postojích společnosti k otcům?
10. Jak vnímáte otce na rodičovské dovolené?

7 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Jak jsem již uvedla, otce jsem z důvodu srovnání jednotlivých názorů otců na otcovství rozdělila podle věku do čtyř kategorií. Rozhovory jsem uskutečnila v průběhu měsíce prosince 2012 a ledna 2013 v domácnostech otců. Se všemi rodinami se dobře znám, a proto byly rozhovory většinou zajímavé. Nyní budu postupně předkládat jednotlivé odpovědi otců na otázky rozhovoru rozděleny podle skupin, do kterých jsem je rozdělila.

Otázka č. 1 – Myslíte si, že jste jako otec měl/máte vliv na vývoj Vašich dětí?

1. skupina

Zdeněk: Ano.

Emil: Ano.

Marek: „Malý“ je zatím ještě moc malý, ale myslím, že ano.

2. skupina

Karel: Vliv na děti určitě mám, ale nevím v čem.

Jiří: Ano.

Josef: Myslím si, že ano, že je ovlivňuju.

3. skupina

Václav: Vliv na vývoj dětí jsem určitě měl. Nemůžu přesně říct, v čem. Oba jsme vychovávali stejně, stejně je vedli k práci, ale oba jsou úplně jiní. Kamila vinohrad a sklep nikdy nezajímaly, Jirka k němu má vztah a dělá to rád. Kamil se se mnou nikdy hádat nebude, ale Jirka ten jo, ten se chce prosadit.

Oldřich: Ano, věřím, že jsem se podílel na vštípení některých etických hodnot, určitého vkusu v hudbě, literatuře a výtvarném umění, že jsem posílil skepsi svých tří dětí vůči tlaku masmédií (reklama, samostatnost v hodnocení politiky a umění). Dcerám jsem zřejmě vštípil (chtěně či nechtěně) sociální citění a snahu pomoci slabším.

Ladislav: Snad ano, doufám, že měl.

4. skupina

Petr: Ano.

Pavel: Určitě ano ale je těžké říct v čem. Tak do deseti let je vychovávala většinou žena, já jsem studoval a dětem jsem se tak moc nevěnoval.

František: Snad ano.

Otázka č. 2 – V čem si myslíte, že jste je ovlivnil/ovlivňujete?

1. skupina

Zdeněk: To teda nevím, syn je ještě moc malý, nedokážu říct v čem.

Emil: Myslím si, že je ovlivňuju hlavně svými názory, učím je novým věcem, vedu je ke sportu a snažím se jim předat morální hodnoty.

Marek: To je zapeklitá otázka. To teda nevím, syn je ještě moc malý, nedokážu říct, v čem.

2. skupina

Karel: To jsem už řekl. Vážně nevím, v čem jsem je ovlivnil. Nikdy jsem o tom tak nepřemýšlel.

Jiří: Myslím, že je ovlivňuju hlavně v myšlení a v humoru, který mají.

Josef: V čem? No to teda nevím, asi v tom, že se mnou je jiná zábava než se ženou. Ona je „furt“ hlídá, já jim víc dovolím. Ona je ta přísnější, já víc rozmazluju.

3. skupina

Václav: Jak jsem řekl, těžko říct v čem jsem je přesně ovlivnil.

Oldřich: Pevně doufám, že se můj vliv uplatnil například v tom, že mé tři děti – narozeny za tří režimů – za komand, za federace, za České republiky mají rády přírodu, neváhají obětovat peníze na kulturu (koncert, kino, výlet), rády poslouchají hudbu, jsou pozorní ke svým rodičům a prarodičům a pomáhají jim, jsou velmi samostatné a cílevědomé (až svéhlavé). U nejstaršího z mých dětí (u syna) se nyní snad zúročuje mé vedení ke křesťanským hodnotám, pěstuji v sobě naději, že se to někdy v určité míře projeví i u mých dcer. Také dodatečně zjišťuji, že jsem všem třem potokům vštípil lásku k cestování a k poznávání cizích měst a zemí.

Ladislav: V přístupu k práci, kluci jsou manuálně zruční a ve stylu života. Jinak nevím, je to těžké to určit.

4. skupina

Petr: V náhledu na život.

Pavel: Ve vztahu k fotbalu, k manuálním činnostem.

František: V čem to teda nevím, musel bych nad tím víc přemýšlet. Každá je úplně jiná. Těžko říct.

Otázka č. 3 – Domníváte se, že je otec pro výchovu dětí potřebný, a z jakého důvodu?

1. skupina

Zdeněk: Určitě ano, ale jak, to přesně nevím, nepřemýšlel jsem nad tím.

Emil: Ano, dítě, např. kluk zažívá vzorce chování z mužského pohledu-chování k matce i ženám, pomoc v domácnosti, s dětmi, vedení dítěte ke sportu a sportování, soutěžení, sebezprosazování, respektování autority atd.

Marek: Otec potřebný určitě je. Myslím si, že dává dětem jiný pohled na věci. Taký je vede k jiným věcem než matka. S mamkou půjde dítě asi těžko opravovat auto a pod.

2. skupina

Karel: Otec pro výchovu určitě potřebný je, ale v čem, to teda nevím. Možná aby krotil matky. U nás doma jsem mírnější já. Všechno bych holkám dovolil. Máma je ta přísnější.

Jiří: Otec má na věci jiný pohled než matka, i na celý svět se dívá jinak.

Josef: Myslím, že potřeba je. Záleží ale na tom, co je to zač. Takové ty lotry děcka určitě nepotřebují.

3. skupina

Václav: Otec pro výchovu dětí potřebný určitě je. Nikdy sama ženská nevychová děti, tak, jako když je v rodině chlap, který ovšem za něco stojí. Pokud ten chlap nestojí za nic, všechno propije a o rodinu se nestará, tak to je lepší, když tam není.

Oldřich: Mám za to, že pro oporu a povzbuzení je otec nezbytný, rovněž i jako autorita k vedení k nepopulárním věcem, otec trestající a kárající. Minulý týden jsem velmi pocítil, že to pro mou dceru hodně znamená, když jsem jí slíbil, že se jí zastanu ve škole proti pedagogovi, který si na ni zasednul – bude-li to zapotřebí. Také si myslím, že otec svým chováním k jejich matce předává potomkům určité vzory a šablony pro jejich budoucí partnerské vztahy.

Ladislav: Myslím, že ano, už jenom kvůli vzoru pro kluky.

4. skupina

Petr: Otec je pro výchovu dětí potřebný proto, aby měli i mužský vzor chování, ne jenom ženský.

Pavel: Určitě ano, prostě pro výchovu mají být dva otec a matka je to tak přirozené.

František: Chlap je potřeba, aby byl trochu přísnější, ženský jsou moc „měkký“. Taky je to kvůli vzoru muže a ženy.

Otázka č. 4 – Může sama žena podle Vás vychovat děti stejně dobře, jako když vyrůstají v rodině společně s otcem?

1. skupina

Zdeněk: Asi ano, ale myslím si, že je dané, že na výchovu mají být dva, že je to přirozené. Vzájemně se doplňují.

Emil: Ano může, ale je to mnohem těžší.

Marek: To teda nevím. Myslím si, že ano, protože kdyby ne, tak by byla půlka národa poznamenaná, protože se téměř všichni rozvádí.

2. skupina

Karel: Žena podle mě klidně může vychovat děti sama a stejně dobře jako by byla s mužem, ale netvrdím, že ten chlap je v rodině k ničemu, to ne.

Jiří: Podle mě může, nevidím v tom problém.

Josef: Myslím, že ano, proč ne. Ale zase když tam chybí ten chlap, je to taky na nic. Takže vlastně nevím.

3. skupina

Václav: Žena nikdy tak dobře sama děti nevychová, jako když je v rodině otec. Chlap má většinou pevnější ruku a to je taky potřeba. Pokud to tam není, v rodině to chybí.

Oldřich: Sice věřím tomu, že ne vždy, ale často je lepší než špatný otec a špatný manžel žádný otec a žádný manžel, ale myslím, že je to velká a často zbytečná oběť zůstat na výchovu svých dětí sama, tedy jako vdova, rozvedená či druhem opuštěná, popřípadě jako svobodná matka. Děti velmi rády vše porovnávají s ostatními rodinami (viz filmy Jak vytrhnout velrybě stoličku a Jak dostat tatínka do polepšovny) a dobře si vzpomínám, že některým spolužákům otec zjevně chyběl. Navíc zažít harmonické rodičovské vztahy je jistě deviza, jak jsem již řekl, pro budoucí partnerství či manželství.

Ladislav: To teda nevím. Bez otce by děti byly moc „rozmazlený“. Myslím si, že stejně dobře asi ne.

4. skupina

Petr: Myslím si, že úplně stejně ne.

Pavel: Myslím, že může děti vychovat sama, ale jestli úplně stejně dobře, to si teda netroufám říct. Určitě má na děti méně času, musí chodit do práce a je na vše sama a nemá čas pořádně ani na výchovu.

František: To myslím, že ne. Chybí tam ta pevná ruka.

Otázka č. 5 – Myslíte si, že vás Váš otec vychovával odlišným způsobem, než Vy vychováváte vaše děti?

1. skupina

Zdeněk: V něčem stejně v něčem ne, naši na nás neměli tolik času, jako mám já na syna. Stavěli a stále něco dělali.

Emil: Ano. Byla jiná doba, všechno se řešilo jinak.

Marek: To stoprocentně ano, taky se nám tak nevěnoval, jako já synovi, ani neměl čas a myslím, že se dřív víc používalo bití než dnes.

2. skupina

Karel: Mě otec fakticky nevychoval. Bydlel jsem u babičky a ta mě držela zkrátka. Takže nevím, v čem jsem jiný než on.

Jiří: Ano.

Josef: To jo to určitě jinak. Můj otec pil a pořád nadával, to já nedělám a na děti neřvu.

3. skupina

Václav: Otec mě určitě vychovával jinak, než my naše kluky. Hlavně jsme museli daleko víc dělat. Naši kluci museli taky dělat na poli a ve vinohradě, ale oproti tomu, jak jsem musel makat já, to nebylo nic. Můj otec byl na nás taky daleko tvrdší. Byli jsme čtyři a o ty mladší sourozence jsme se museli starat, protože naši byli v práci. Neměli jsme peníze, tak

měl otec dvě zaměstnání. Mamka dělala v kravíně, tak jsme jim po škole chodili s bratrem pomáhat.

Oldřich: Výchova ze strany mého otce byla oproti mé výchově výrazně pedantštější a důraznější. Pedagog – ještě do sedmé třídy mne přišel zfackovat před všemi spolužáky, ale sám jsem se často necítil dobře, že nejsem schopen své děti více trestat a ledacos jim (přílišně) odpustím, tedy že se nechám dětmi ukecat a nejsem pevnější v zásadách – tehdy jsem míval výčitky.

Ladislav: Stoprocentně jinak. Děcka nemusely tak moc pracovat jako já. Něco pomohly, ale tak jak já, určitě ne. Taky jsem je tak nebil. Výchova byla víc na manželce a je pořád.

4. skupina

Petr: Určitě ano.

Pavel: Otec byl s námi málo doma, jezdil na montáže. Úplně odlišně jsem děti nevychoval, ale dřív podle mně měli rodiče na děti méně času. Přišlo se z práce a šlo se do další na pole apod.

František: Náš otec byl pedant, jenom dřel a na nás neměl moc čas. Nastoupil vždycky, až byl problém, a to pak stálo za to.

Otázka č. 6 – Kolik času trávíte svými zájmy/koníčky a kolik s dětmi?

1. skupina

Zdeněk: Kvůli synovi jsem koníčky zcela utlumil a úplně se mu věnuji.

Emil: Zájmy 35 %, děti 65 % z volného času.

Marek: Teď jsem skoro všechno omezil. Věnuju se rodině, sem tam někam jdu, ale málo.

2. skupina

Karel: Svoje vlastní koníčky ani nemám. Po práci chodím na pole, nebo malovat někomu dům, takže se nedá říct, že mám vlastní zájmy. Holky chodívaly na pole s námi, tam jsme spolu trávily hodně času. Teď už jsou velké, moc o můj čas pro ně nestojí.

Jiří: S dětmi trávím méně času. Nemám koníčky, spíš se snažím zabezpečit rodinu.

Josef: Žádné koníčky nemám. Jenom jezdím na motorce, a to jsem neomezil, ale nejezdím teda denně.

3. skupina

Václav: Kluci už jsou velcí, ale stejně si nemyslím, že se dnes otcové věnují dětem víc, než my. Když kluci rostli, nebylo ani tolik kroužků a možností jako dnes. Spíš s „nama“ chodili na pole a pomáhali doma. Dnes stejně chlap děcka zaveze do kroužku a zase si je vyzvedne, je rád, že uživí rodinu a zaplatí hypotéku.

Oldřich: S dětmi jsem trávil hlavně večery a vypravování před spaním a odpolední procházky a výlety, víkendové vycházky, protože žena byla často zaneprázdňena vařením, prádlem a domácími pracemi či zahradou. Považoval jsem si toho, že děti výrazně upřednostňují pohádky ode mne a nechtějí je z knih. Také mé děti vícekrát absolvovaly týdenní „tatínkovské jízdy“ – kdy více přátel-tatínků jelo na dovolené společně s dětmi naslepo po republice, cestou stanovali, tábořili atd. Bylo více rodinných tradic – květnový výlet s tatínkem na Pálavu, odpolední návštěvy kina, únorový dětský maskarní ples, v prosinci tatínek za Mikuláše. Nejvíce jsem zanedbal mládí své mladší dcery, protože jsem nastoupil do práce, kdy jsem se přehnaně věnoval na úkor rodiny klientele a dceři jsem se v podstatě věnoval jenom přes víkendy a o dovolených. Protože jsem většinu koníčků kromě turistiky pěstoval doma (kutilství, četba, poslech hudby aj.), byl jsem s dětmi v kontaktu i při nich.

Ladislav: Já koníčky vlastně ani nemám. Po práci sice nejsem doma, ale protože dělám něco navíc, ať je koruna do domácnosti a nemusíme živořit. Takže s dětmi moc nejsem ale ne kvůli koníčkům.

4. skupina

Petr: Děti jsou už dospělé. Když byly malé, tak se chodilo na pole a pracovali jsme společně, tolik koníčků jako teď určitě nebylo.

Pavel: Teď je to už něco jiného, děti mají již svoje rodiny, ale dřív jsem s nimi chodil na fotbal, myslím, že jsem neupřednostňoval koníčky před dětmi.

František: Nikdy jsem žádné koníčky neměl. Celý život jsem dřel, abych uživil rodinu. I po práci.

Otázka č. 7 – Co si představujete pod pojmem „aktivní otcovství“?

1. skupina

Zdeněk: Nevím asi něco takového, jako že otec dělá něco navíc pro děti.

Emil: Myslím si, že je to pomoc matce od narození dítěte (přebalování, koupání, uspávání...), později s dětmi hry, sport, vzdělávání.

Marek: To teda nevím. Prostě tátu, co je aktivní v péči o dítě.

2. skupina

Karel: To vážně nevím.

Jiří: Nevím, ale myslím si, že je to asi větší podíl kontaktu otce s dětmi na rozdíl od matky.

Josef: To jsem ještě neslyšel, ale asi něco, jako že se otec dětem věnuje, ne?

3. skupina

Václav: Aktivní otec je ten, co s dětmi tráví hodně času.

Oldřich: Otec plánovitě projevuje svůj zájem o děti tím, že je bere s sebou mezi své kamarády, nechává je aktivně se začleňovat do některých oblastí domácího plánování, kam pojedeme na prázdniny, co koupíme mamince k narozeninám, teď nebudeme doma mamince překážet a půjdeme na vycházku, pomáhá s pracemi spojenými s péčí o děti. Žehlil jsem pleny u prvního dítěte, vozil jsem všechny tři děti v kočárku na vzduch a byl

jsem s nimi na hřišti, přebaloval jsem děti a koupal je – ne vždy. Rezervy v ČR u aktivního otcovství spatřuji v dosud malém podílu „otcovských mateřských dovolených“ a ve vnučování stereotypů v tradičních rolích a úloh: matka = vaření, úklid, hygiena, praní.

Ladislav: Nevím, snad když se chlap stará o děti a neleží jenom na gauči a všechno dělá matka.

4. skupina

Petr: Co nejvíce se věnovat rodině a dětem.

Pavel: Nevím, myslím, že něco co dělá otec navíc pro děti

František: Asi chlapa otce co se věnuje dětem. Ale přesně tento pojem jsem neslyšel.

Otázka č. 8 – Domníváte se, že dnešní otcové jsou ve výchově více angažovaní?

Považujete se za aktivního otce?

1. skupina

Zdeněk: O syna se dokážu postarat se vším všudy, ale nevím, jestli jsem aktivní otec. Někteří otcové se víc starají, to jo.

Emil: Ano, ano. Snažím se klukům věnovat, když přijdu z práce, jdu s nimi ven, hrajeme si. Klidně s nimi zajdu k lékaři a pod.

Marek: Dnešní otcové asi víc než ti naši angažovaní jsou. Aktivní otec? To teda nevím asi více méně jo, to by řekla spíš manželka.

2. skupina

Karel: Myslím, že ne, že víc angažovaní nejsou, a protože nevím, co to je, tak nevím.

Jiří: Nemyslím, z předchozí otázky se nepovažuji za aktivního otce.

Josef: No jak kteří otcové, někteří ale ano. Já myslím, že aktivní otec nejsem, ale o děti se postarat umím, i uvařím.

3. skupina

Václav: To si nemyslím. Je to tak, jak jsem už říkal, dnešní chlapi na děti nemají moc času a děti mají spoustu kroužků, takže vlastně nemají čas na otce.

Oldřich: Považuji se za aktivního otce, víc se mi svěřují dcery než syn – v minulosti jsem při jeho výchově dělal chyby, některé rány se těžko hojí. Jako kurátor se setkávám především se selhávajícími otci, dysfunkčními. Celkově spatřuji v euroamerické společnosti velkou krizi rodiny a manželství, v ČR je v počtu rozvodů a volných svazků obzvláště neúprosná statistika. Jako aktivní věřící mám zase častou příležitost být v kontaktu s velmi aktivními otci v rámci našeho mladého církevního společenství, kde mne v mnoha věcech mladí otcové mnohonásobně předčí ve všech individuálních i kolektivních otcovských aktivitách pro děti.

Ladislav: Jestli je to to, co jsem říkal, tak aktivní otec určitě nejsem. Že by byli chlapi víc angažovaní ve výchově, to se mně moc nezdá, možná tak ti mladší.

4. skupina

Petr: Myslím, že někteří otcové více angažovaní jsou. Aktivní otec jsem nebyl.

Pavel: Otcové jsou asi víc angažovaní. Aktivní otec jsem nebyl, ale o děti jsem se postarat uměl se vším všudy.

František: To jsem nebyl, nebyl na to čas. Mí zeťové víc aktivní byli, dnes je jiná doba, než za našeho mládí.

Otázka č. 9 – Pociťujete nějak změnu v postojích společnosti k otcům?

1. skupina

Zdeněk: Myslím, že ne, nepřipadá mně, že by byli otcové nějak zvlášť podporováni.

Emil: Možná, nevím.

Marek: Asi ne.

2. skupina

Karel: Postoj k otcům se podle mě mění, chlapi chodí na mateřskou a podobně, lidi to berou normálně.

Jiří: Asi ano, ale jen malou. Vizuálně viděnou pouze rozhodnutími soudů o svěřením dětí do péče otců.

Josef: Nevím, možná víc tolerantní, znám chlapy na mateřské a je to všem jedno, dřív by se jim smáli.

3. skupina

Václav: To jo, to se postoj určitě změnil. Jsou v podstatě v menší úctě, než byli za mého mládí.

Oldřich: Naše společnost je liberálnější, a tak vnímám, že bez rozpaků toleruje a kladně hodnotí všechny změny rolí, které přechází z matek na otce – tatínky s dětmi na pískovištích, na výletech, v kině, na bruslení a podobně. Také vnímám posuny v toleranci společnosti v otázce svěřením dětí stejně sexuálně orientovaným párům – lesbám a gayům – tuto změnu v postojích s majoritní společností nesdílím.

Ladislav: Nepocituju žádnou změnu. Možná když se nad tím víc zamyslím, my jsme si otce víc vážili, měli jsme ho ve větší úctě.

4. skupina

Petr: Ne, to si nemyslím.

Pavel: Nezdá se mně, že by byla společnost otcům nějak zvlášť nakloněná, že by je nějak extra podporoval.

František: Asi ne. Jako jak se to myslí? Že je společnost nějak víc otevřená? To teda nevím, moc se mně to nezdá.

Otázka č. 10 – Jak vnímáte otce na rodičovské dovolené?**1. skupina**

Zdeněk: Podle mě má být s malým dítětem doma žena, je pro to uzpůsobena.

Emil: V dnešní době u nás stále ne úplně běžný jev, ale já v tom nevidím žádný problém.

Marek: Normálně, taky znám kluky na rodičovské.

2. skupina

Karel: Záleží na člověku. Chlap se může o dítě postarat stejně dobře jako žena. Záleží na tom, jak to snese on jako osoba. Stejně to dělají jen kvůli tomu, že ženská vydělá víc než oni. Chlapi co znám a byli na mateřské, to zvládli dobře.

Jiří: Nemyslím, že je to model, který patří do rodiny, něco jako adopce gayů. Myslím si, že prvním vzorem pro dítě má být matka a ne otec na mateřské dovolené.

Josef: Bez problémů. Pokud to celé rodině vyhovuje a ten chlap na to má, tak proč ne.

3. skupina

Václav: No to záleží na tom, jak to ten chlap snáší, na jeho osobnosti. Zním z práce jednoho, co byl na mateřské a snášel to opravdu hrozně, asi si připadal méněcenný. Pak ale jeden můj známý, tam to klapalo a nebyl s tím problém. Když na to ten chlap má povahu, tak ať na té mateřské klidně je. Stejně je to většinou proto, že ženská vydělává víc, než chlap, tak si to prohodí, aby se líp užívali.

Oldřich: Naprosto v pohodě, bez rozpaků, s úctou a s obdivem, někdy s mírnou závistí.

Ladislav: Jako na mateřské? To mně nevadí, když jim to nevadí a umí to, proč ne.

4. skupina

Petr: Je to anomálie, ale proč ne.

Pavel: Zcela normálně, je to běžné.

František: Nijak, je mně to jedno.

8 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Na hlavní výzkumnou otázku a zároveň na první otázku kladenou otcům v rozhovoru, **zda je otec potřebný pro výchovu a vývoj dětí**, odpověděli otcové **bez rozdílu věku, že otec potřebný je**.

Hlavní cíl byl podle mého názoru podpořen také v celé práci analýzou literatury. Celá diplomová práce potvrzuje, že otec je pro výchovu dětí potřebný. Je ale nutné říci, jaký otec je potřebný. Pro děti je potřebný, tedy i prospěšný otec, který je angažovaný, přítomný a aktivní, ne ten, který dětem ubližuje svým výchovným stylem nebo svým chováním či nezájmem. Dílčí cíle práce jsou řešeny v jejím závěru.

V čem si myslíte, že jste je ovlivnil/ovlivňujete?

Odpovědi na tuto otázku nejsou zcela jednoznačné. V průběhu rozhovorů vyplynulo, že tato otázka je pro otce velmi složitá. Nalézt odpovědi bylo náročné a mnozí otcové nepřišli na nic konkrétního v čem by se domnívali, že děti ovlivňují. Tento fakt nebyl nijak spojen s věkem otců. Většinou po delším přemýšlení našli nějaký prvek u svých dětí, v čem si myslí, že je ovlivnili či ovlivňují. Dle mého názoru souvisí s věkem otců pouze to, že otcům se staršími dětmi se lépe vyjadřuje, v čem děti ovlivnili. Jejich děti jsou již dospělé, a tak lze tyto věci lépe posoudit, než u dětí s nízkým věkem.

Domníváte se, že je otec pro výchovu dětí potřebný a z jakého důvodu?

Na tuto otázku, zda je otec pro výchovu dětí potřebný, odpověděli všichni otcové, že potřebný je. Z jakého důvodu, to už byla pro otce otázka hůře zodpověditelná. Potřebu přítomnosti otce při výchově považují všichni za důležitou. Bez rozdílu věku se u odpovědí otců objevuje ve více případech slovo ženská a mužská role. Otcové jsou si tedy vědomi rozdílnosti těchto rolí.

Může sama žena podle Vás vychovat děti stejně dobře, jako když vyrůstají v rodině společně s otcem?

Otcové z první a druhé skupiny jsou více nakloněni tomu, že matka výchovu sama zvládne. Otcové ve třetí a čtvrté skupině se zamýšlejí nad tím, že výchova samotnou matkou není zcela ideální. Jaroslav 1 ze třetí skupiny se domnívá, že žena nikdy sama děti tak dobře nevychová. Někteří otcové přiznávají, že je výchova pro samotnou matku složitější. Domnívám se, že lze v odpovědích na tyto otázky spatřit vliv věku otců na jejich názory. Mladší otcové, tedy otcové z první a druhé skupiny se častěji setkávají s matkami samoživitelkami a s dětmi z neúplných rodin, než tomu bylo u otců z první a druhé skupiny.

Myslíte si, že vás Váš otec vychovával odlišným způsobem, než Vy vychováváte vaše děti?

Tuto otázku jsem zařadila do výzkumu, protože mě velmi zajímal názor otců. Většina otců odpověděla, že děti vychovává jinak, než je vychovával jejich otec. V této otázce je možná patrný vliv toho, že většina respondentů pochází z vesnice a ne z města. Otcové totiž často uvádí, že na ně neměl otec čas, protože pracoval, většinou na poli. Bylo by zajímavé srovnat odpovědi otců z města a z vesnice. Toto by mohlo být předmětem dalšího výzkumu

Kolik času trávíte svými zájmy/koníčky a kolik s dětmi?

Pouze první skupina otců, tedy ti nejmladší s nejmladšími dětmi uvedla, že své koníčky podřídila dětem. Otcové, kteří mají děti již dospělé, dnes hodnotí svoje trávení času s nimi dle mého názoru z pohledu postavení otce v tehdejší společnosti. Otec byl živitel, živil rodinu i po zaměstnání dále pracoval. V některých rodinách tento model vzhledem k hypotečnímu zatížení rodin kvůli bydlení přetrvává. V našem výzkumu se ale neprojevil.

Co si představujete pod pojmem „aktivní otcovství“?

Nad touto otázkou se většina otců potřebovala déle zamyslet. Tento pojem nebyl žádnému z nich vžitý. Slyšeli ho často poprvé. Většina otců ho pojala po svém a vyjádřila svůj názor na to, co by tento pojem mohl znamenat. Z toho, že tento pojem není mezi otci znám je dle

mého názoru třeba vyvodit závěr, že je třeba v naší společnosti více osvěty o aktivním otcovství.

Domníváte se, že dnešní otcové jsou ve výchově více angažovaní? Považujete se za aktivního otce?

Otcové z našeho výzkumu se většinou domnívají, že někteří dnešní otcové jsou více angažovaní v péči o děti.

Za aktivní otce se považuje pouze první skupina otců. Je otázkou, zda je jejich aktivita spojena s jejich věkem, nebo s věkem jejich dětí. Tito otcové mají děti ve věku od jednoho do čtyř let. Děti v tomto věku vyžadují více péče. Otcové z dalších skupin se za aktivní otce většinou nepovažují.

Pocitujete nějak změnu v postojích společnosti k otcům?

Většina otců nevnímá postoj společnosti k otcům jako otevřený, vstřícný. Václav se naopak domnívá, že otcové jsou nyní ve společnosti v menší úctě, než tomu bylo dřív. Z této otázky byli otcové v rozpacích. I jejich odpovědi jsou velmi různorodé. Na jednu stranu nepocitují nijak zvlášť vstřícnost společnosti, na druhou stranu si uvědomují, že dnes muži chodí na rodičovskou dovolenou jako ženy, což dříve nebývalo, a možná v tomto cítí ten posun v postojích společnosti. Tento posun není v odpovědích ale nijak výrazný.

Jak vnímáte otce na rodičovské dovolené?

Zde opět nelze říci, že se názory otců liší podle jejich věku. Odlišnost názorů na otce na rodičovské dovolené nelze odvozovat od stáří otců. Možná se lze domnívat, že tuto novou pozici otců ve společnosti vnímají skrze vlastní zkušenosti ze svého okolí či rodiny. Většina otců ale nevnímá otce na mateřské dovolené negativně, pokud však mluvili pravdu.

Výsledky výzkumu mě překvapily. Především v tom, že se otcové nedomnívají, že mají v současné společnosti odlišné postavení než v dobách minulých. Jak jsem uvedla v kapitole druhé, ve které hovořím o otcovství, domnívám se, že posun v pohledu společnosti na otcovství a vývoj jeho vnímání je dle mého názoru viditelný na každém kroku. Potkáváme otce s kočárky, otce na pískovištích. V dobách mého otce byl tento jev spíše vzácnou výjimkou. Nicméně otcové mohou vnímat své otcovství a pohled společnosti na ně zcela odlišně od mého názoru. I tato otázka by byla hodna kvantitativního výzkumu. Vnímá společnost otce jinak, než oni sami vnímají své otcovství?

9 ZÁVĚR

Téma otcovství se dotýká nás všech, každý z nás má nějakého otce, který byl či je součástí našeho života. Před psaním této práce mi nebylo zcela jasné, do jaké míry je otec pro dítě důležitý a co všechno může dobrý otec změnit v životě dítěte, na čem všem má podíl. Lze říci, že otec je pro dítě důležitý a dobrý otec může zcela zásadně ovlivnit život svého dítěte. Matky, které vědomě připravují své děti o otce (ať už po rozvodu, nebo chtějí dítě pouze pro sebe), připravují dítěti primární hendikep do života.

Nikdy mi nepřišlo zvláštní vidět otce s dětmi, jak o ně pečují. Naopak mě tento pohled vždycky těšil. Otcové s dětmi na procházce, hrající si s dětmi, jsou jaksi přitažliví. Přivykla jsme tomu, že to tak je. Svět se stále mění a s ním i otcovství. Bohužel mužský svět proniká do ženského daleko pomaleji, než je tomu naopak. Ženy v minulém století pronikly do mužského světa daleko více než muži do toho ženského.

Při psaní této práce jsem si uvědomila, jak málo o otcovství víme. Jak málo se o ně zajímáme. Téměř všechno, co jsem k tomuto tématu přečetla, jsem rozšiřovala dál, protože poznatky ze všech materiálů byly natolik zajímavé a překvapující, že jsem je musela předat. Osobně vnímám jako fakt, že v naší společnosti se za člověka, který má pečovat o nemluvně, považuje matka. Pokud budeme chtít toto smýšlení změnit, bude to vyžadovat hodně času a prostředků, nejen finančních.

V této práci jsem se snažila nahlédnout na otcovství začleněné do rodiny jako na jev, který by měla společnost podporovat. Z malé sondy mezi otci, kterou jsem provedla, jsem zjistila, že otcové nemají pocit, že se mění pohled na otcovství ve společnosti. Jistě by bylo dobré toto změnit. Třeba kampaní ministerstva práce a sociálních věcí, o které se ale ví. Zjistila jsem, že probíhá kampaň nazvaná Táto, jak na to. Dozvěděla jsem se o ní však až v okamžiku, kdy jsem se začalo zajímat o téma otcovství. V místech, kde by člověk očekával letáky, brožurky, upoutávky, tzn. v místech, kam chodí otcové nebo matky, např. čekárny úřadů práce, dětské lékaři, sociální odbory úřadů, jsem nenašla ani zmínku o podpoře otcovství, což je jistě velká škoda. Aktivní otcovství je pozitivní nejen pro děti, ale i pro matky a celou společnost. Z mého pohledu není podpora otcovství ze strany

společnosti nijak veliká. Cítím potřebu, aby se podpora otcovství nestala jen pouhým odstavcem v plánu podpory rodin. Dočetla jsem se také, že proběhla kampaň na podporu otcovství v České televizi v roce 2009. To je zoufale málo. Jak se říká: opakování matka moudrosti. Každý den se zrodí nový otec a i ten si zaslouží být podporován v dobrém otcovství a pojmout své otcovství po svém. Každé dítě si zaslouží dobrého otce. Není to pouze pro dobro dítěte, ale i celé společnosti.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda je otec potřebný pro výchovu a vývoj dětí.

Myslím si, že jsem tento cíl naplnila, a můžu říci, že otec je pro výchovu a vývoj dětí potřebný. Toto se domnívají otcové a vyplývá to z praktické části práce. Je ale zapotřebí říci, že pro dítě je dobrý otec láskyplný, aktivní, chápající, který se podílí na výchově svých dětí a je jim přínosem. Naopak otec, který nevnímá potřeby dětí nebo je dokonce jakýmkoliv způsobem zneužívá, může dětem velmi ublížit a poznamenat je na celý život.

Dílčí cíle byly řešeny ve výzkumu s tímto výsledkem.

Jaké jsou názory otců na jejich vliv na vývoj dětí?

Tato otázka se v průběhu rozhovorů stala pro otce velmi obtížnou na zodpovězení. **Všichni otcové si myslí, že mají vliv na své děti**, ale velmi obtížně definují přesně, v čem děti ovlivňují. Podle mého názoru totiž otcové nad svým otcovstvím příliš nepřemýšlí, a tím pádem nepřemýšlí ani nad svým vlivem na děti. Nakonec většina otců přišla na něco, v čem mají pocit, že své děti ovlivňují. Bylo to ale vcelku obtížné. Nabyla jsem dojmu, že si žijí svůj život v rodině, jak běží, a své otcovství nerozebírají, ale bohužel tím pádem ani nepodporují, ale to je pouze můj názor, nelze jej ničím podložit.

Liší se názory otců na otcovství podle jejich věku?

Z provedených rozhovorů jsem nezískala dojem, že názor otců na otcovství se mění zcela výrazně s věkem. Otcové se staršími dětmi mohou lépe zhodnotit svůj vliv, který na děti měli. Děti otců ve skupině 3 a 4 jsou již dospělé a samostatné, mnohdy mají už svoje rodiny. Názory otců ve třetí a čtvrté skupině mě upřímně překvapily tím, že nejsou nijak diametrálně odlišné od názorů otců, kteří jsou o generaci mladší.

Jak si otcové vysvětlují pojem aktivní otcovství?

Pojem aktivní otcovství není mezi otci příliš znám. Většina z nich se snažila nad tímto pojmem zamyslet a říci, co si myslí, že tento pojem znamená. Povědomí o aktivním otcovství nesouvisí s věkem. Tato část mě vede k myšlence, že by jistě bylo třeba větší propagace aktivního otcovství v naší společnosti.

Myslí si otcové, že se v poslední době zvyšuje angažovanost otců při výchově dětí?

Otcové, kteří jsou svým věkem v našem výzkumu nejstarší, se domnívají, že se angažovanost otců zvyšuje. Dále pak se část otců domnívá, že otcové více angažovaní jsou, a další část, že angažovaní více nejsou.

Myslí si otcové, že jsou potřební pro výchovu dětí?

Otcové se bez rozdílu věku domnívají, že je otec pro výchovu dětí důležitý.

I přesto, že v předcházející otázce potřebu otce pro výchovu dětí v rodině jednoznačně nepodporují názory otců na otázku, **zda může sama žena vychovat děti stejně dobře, jako když vyrůstají v rodině společně s otcem**. Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že otcové z první a druhé skupiny se domnívají, že matka může i sama vychovat děti stejně tak dobře, jako když je v rodině otec. Otcové ve třetí a čtvrté skupině se více zamýšlí nad tím, že výchova pouze matkou bez otce není tak dobrá a je velmi obtížná. Můžeme pouze spekulovat, z jakého důvodu se názory otců na tuto otázku liší dle věku. Mohou na ně mít vliv zkušenosti starších otců, či tolerance otců mladších k neúplným rodinám. Myslím tím, že jsou možná mladší otcové více zvyklí na neúplné rodiny, a tudíž na výchovu pouze matkou, ale to jsou pouze spekulace. Možná by tato otázka byla hodna dalšího výzkumu.

RESUMÉ

Diplomová práce na téma „Role otce v životě dítěte“ je členěna do šesti kapitol. Je dělena na teoretickou a praktickou část.

V první kapitole se zabývám rodinou. Dále jsou zde zmíněny funkce rodiny a její vývoj z historického pohledu.

Druhá kapitola je zaměřena na rodičovství. Dále se zde zabývám blíže mateřstvím a otcovstvím. Je zde charakterizováno aktivní otcovství a vývoj otcovství v historii.

Třetí kapitola pojednává o otci v úplné a neúplné rodině. Tato kapitola přibližuje rozdíly v otcovství v rodině, která je tvořena dětmi a oběma partnery, tak i rodinami s dětmi a pouze jedním partnerem.

Ve čtvrté kapitole je blíže rozebírán specifický vztah otce a syna. Zaměřuje se na to, jak mohou otcové syny ovlivnit, a co je pro syny dobré.

Pátá kapitola se zabývá vztahem otce a dcery, rozdílností přístupu otce k dceři, který je pro její život zásadní.

Praktická část práce je uvedena v šesté diplomové práci. Obsahuje výzkum mezi otci, kdy za pomoci rozhovoru s otci zjišťuji jejich vztah k otcovství. V praktické části jsem se zaměřila na to, jaké jsou názory otců na jejich vliv na vývoj dětí, zda se liší se názory otců na otcovství podle jejich věku, jak si otcové vysvětlují pojem aktivní otcovství, zda si otcové myslí, že se v poslední době zvyšuje angažovanost otců při výchově dětí a jestli se domnívají, že jsou potřební pro výchovu dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AUGUSTYN, Józef. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, 235 s. ISBN 8071925810.
2. BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 8070216050.
3. BALLNIK, Peter. *Otcem i po rozvodu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 255 s. ISBN 9788026201502
4. BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 131 s. ISBN 9788073678432.
5. BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 9788090492004. (Masáková)
6. CLEESE, John a Robin SKYNNER. *Rodina a jak v ní zůstat naživu: [zábavné lekce z rodinné terapie]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 301 s. ISBN 8071782815.
7. CORNEAU, Guy. *Anatomie lásky: vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 247 s. ISBN 8071783986.
8. CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 191 s. ISBN 9788026200758.
9. DOBSON, James C. *Výchova chlapců*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2003, 318 s. ISBN 8072550829.
10. DUDOVÁ, Radka. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008, 234 s. ISBN 9788073301361
11. DUDOVÁ, Radka, Hastrmanová, Šárka. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007, 142 s. ISBN 9788073301248.
12. FAJMAN, Robert. *Deník čerstvého otce*. 1. vyd. Praha: Egmont ČR, 2003, 124 s. ISBN 8071869147.

13. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 8073670402.
14. HENSLIN, Earl R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2003, 156 s. ISBN 8072550683.
15. KOMÁRKOVÁ, Růžena, Ivan SLAMĚNÍK a Jozef VÝROST. *Aplikovaná sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 224 s. ISBN 8024701804.
16. KAPR, Jaroslav. *Nastávající otec*. 1.vyd. Bratislava: Smena, 1985, 162 s.
17. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 9788073673833.
18. KUNDRA, Lucie. *Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. Vyd.1.Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2009, 40 s. ISBN 9788087110140.
19. LEMAN, Kevin. *Na otci záleží*. Vyd. 1. Praha: Návrat domů, 2008, 168 s. ISBN 9788072551750.
20. MARHOUNOVÁ, Jana. *Od osamění k nové rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 123 s.
21. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, 108 s. ISBN 8071788538.
22. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 8004252362.
23. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 8085282836.
24. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986, 335 s.
25. MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000, 285 s. ISBN 8085912295.
26. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 124 s. ISBN 8090142478.
27. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. ISBN 8086429059.

28. NOVÁK, Tomáš a Blanka DVOŘÁČKOVÁ. *Vztah otce a dcery*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 125 s. ISBN 9788024720784.
29. NOVÁK, Tomáš. *Vztah otce a syna*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 136 s. ISBN 9788024720791.
30. POLI, Osvaldo. *Srdce táty*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, 151 s. ISBN 9788071954088.
31. QUILLIEN, Christophe. *Jsem na dítě sám: jak přežít péči o dítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004, 115 s. ISBN 800001355x
32. SEDLÁČEK, Lukáš a Kateřina PLESKOVÁ. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008, 60 s. ISBN 9788090322899.
33. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 749-1627. ISBN 80718431052.
34. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 237 s. ISBN 8071780898.
35. Yablonsky, Lewis. *Otcové a synové*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 220 s. ISBN 8071780758.
36. ZELENÁ, Martina a Alžběta KLÉGROVÁ. *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 32 s. ISBN 8086991679.
37. ZOJA, Luigi. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2005, 306 s. ISBN 8072601458.
38. <http://aktivnimama.cz/slazuje-mama-slazuje-tata-%E2%80%93-zamysleni-nad-aktivnim-otcovstvim/> (2. 2. 2013) Aktivní máma.
39. <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/clanky/2006> (2. 1. 2013) Kontakt- Odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky. (Šimková, Kubíčková)
40. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> (30. 1. 2013) Český statistický úřad
41. <http://www.damy.cz/index.php/vztahy1/53-deti/277-podoby-otcovstvi-v-cr> (20. 12. 2012) Dámy.cz - časopis pro ženy muže a jejich děti.

42. http://www.evalabusova.cz/clanky/otcove_dcery.php (10. 2. 2013)
Eva Laubová - rodičovství, psychologie, zdraví.
43. <http://www.forexample.cz/view.php?navezclanku=7-veci-ktere-by-mel-otec-naucit-svou-dceru&cislocclanku=2011060029> (1. 1. 2013) Forexampl.
44. http://www.genderonline.cz/uploads/d09dfdc108a117657cc76f21a211a233083ff6f_rozporuplne-diskursy-otcovstvi.pdf (5. 1 2013) Gender, rovné příležitosti, výzkum.
45. http://www.genderonline.cz/uploads/eabf8b920f3480ab9330ce55836e72bc0e393845_aktivni-otcovstvi-aneb-je-skvele-byt-tatou.pdf (5. 1 2013) Gender, rovné příležitosti, výzkum.
46. http://www.genderonline.cz/uploads/cda50bb6a59dd4b1f0d9e9693fe752e9d9c61dee_materstvi-a-vychovatelstvi.pdf (5. 1. 2013) Gender, rovné příležitosti, výzkum.
47. http://www.genderonline.cz/uploads/4c23dbd59ab14341c2c1ab752582c06851813171_rocnik04-3-4-2003.pdf (5. 1 2013) Gender, rovné příležitosti, výzkum.
48. http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf (25. 1. 2013)
Ministerstvo práce a sociálních věcí.
49. <http://www.rodicem.cz/clanky/otec-jeho-vliv-na-vyvoj-ditete-a-misto-v-rodine/>
(21. 1. 2013) Rodičem v Šumperku
50. <http://www.rodina.cz/clanek5543.htm> (26.1.2013) Rodina.cz - každodenník o rodičích a dětech.
51. <http://www.rovneprilezitosti.cz/oldweb/info.php?article=344> (25.1.2013)
Gender studies o.p.s.
52. <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25062/Vztahy-s-byvalou-partnerkou.html>
(31. 1. 2013) Sociologický ústav AV ČR.
53. <http://www.tatojaknato.cz/reserse-aktivni-otcovstvi> (3. 1. 2013) Táto jak na to.
54. http://xman.idnes.cz/vztah-mezi-otcem-a-dcerou-jak-ho-zvladnout-fim-/xman-styl.aspx?c=A120106_161655_xman-styl_fro (6. 1. 2013) X-men. cz

Seznam tabulek

Tab. 1. Shrnutí respondentů55